

สายธารแห่งประวัติวิทยา

รวมบทพระราชนิพนธ์คำสอน ณ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

ใน พลเอกหญิง ศาสตราจารย์ ดร. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

จัดพิมพ์เพื่อเฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสฉลองพระชนมายุ ๕ รอบ

๒ เมษายน ๒๕๕๘

สายธารแห่งประวัติวิทยา

รวมบทพระราชนิพนธ์คำสอน ณ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

ใน พลเอกหญิง ศาสตราจารย์ ดร. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า
จัดพิมพ์เพื่อเฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสฉลองพระชนมายุ ๕ รอบ
๒ เมษายน ๒๕๕๘

สายธารแห่งประวัติวิทยา

รวมบทพระราชนิพนธ์คำสอน ณ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๖๑
จำนวนพิมพ์ ๑,๕๐๐ เล่ม
จัดพิมพ์โดยโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ
National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

เทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, ๒๔๙๘- .
สายธารแห่งประวัติวิทยา รวมบทพระราชนิพนธ์คำสอน ณ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ใน พลเอกหญิง ศาสตราจารย์ ดร. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี.-- นครนายก : โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า, ๒๕๖๑.
๕๘๘ หน้า.

๑. รวมเรื่อง. ๒. เทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, ๒๔๙๘-. I. ชื่อเรื่อง.

089.95911
ISBN 978-616-8035-24-5

พิมพ์ที่ หจก. อรุณการพิมพ์
๔๕๗/๖-๗ ถนนพระสุเมรุ แขวงบวรนิเวศ เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐
โทร. ๐-๒๒๘๒-๖๐๓๓-๔ โทรสาร ๐-๒๒๘๐-๒๑๘๗-๘
www.aroonkarnpim.co.th

โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

กองวิชาประวัติศาสตร์
วิชากฎหมายและสังคมศาสตร์

CinemaVision

สารจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงรับราชการ ในตำแหน่งอาจารย์ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๒๓ - ๒๕๕๘ พระยศทางทหารสุดท้ายก่อนทรงเกษียณอายุราชการคือ พลเอกหญิง (อัตราจอมพล) ตำแหน่งทางวิชาการคือ ศาสตราจารย์ ตำแหน่งทางบริหารคือ ผู้อำนวยการกองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา และทรงดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการพิเศษโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า (พ.ศ. ๒๕๕๓ - ปัจจุบัน) เนื่องในโอกาสที่ทรงเกษียณอายุราชการ พ.ศ. ๒๕๕๘ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าจึงขอพระราชทานพระราชานุญาตจัดพิมพ์บทพระราชนิพนธ์สำคัญเพื่อเฉลิมพระเกียรติรวม ๒ บท พระราชนิพนธ์ได้แก่ **สายธารแห่งประวัติวิทยา : รวมบทพระราชนิพนธ์คำสอน ณ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า** และ **รวมบรรเลงเพลงดนตรีมี่เสนาะ : รวมพระราชนิพนธ์บทร้องเพลงไทย**

ในการทรงงานวิชาการและงานบริหาร ณ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงประกอบพระราชกรณียกิจอเนกอนันต์ อันมีผลให้โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้ามีความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมสถาบันอุดมศึกษาอื่น เช่น พระองค์ทรงนำวิทยาการและเทคโนโลยีใหม่มาใช้ประโยชน์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการเรียนการสอน หรือทรงริเริ่มในการก่อตั้งกองทุนเพื่อการวิจัยและพัฒนาโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า เป็นต้น

ในฐานะศาสตราจารย์และผู้อำนวยการกองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีแนวทางและขั้นตอนในการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบระเบียบ เริ่มจากทรงเป็นประธานในการประชุมเพื่อจัดทำกำหนดการสอนทุกครั้ง ทรงเปิดโอกาสให้อาจารย์หัวหน้าวิชาและอาจารย์ทุกนายมีความริเริ่มในการกำหนดประเด็นที่จะทำการสอนเสมอ อีกทั้งยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานแนวพระราชดำริเพิ่มเติม ในประเด็นที่จะทำการสอน การเลือกเฟ้นผู้เชี่ยวชาญที่จะมาให้ความรู้เพิ่มเติมแก่นักเรียนนายร้อย รวมทั้งทรงดำริให้จัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเปิดโอกาสให้นักเรียนนายร้อยได้แสดงความคิดเห็นและฝึกหัดให้นำเสนอ การจัดสัมมนาทางวิชาการ การจัดนิทรรศการในห้องเรียน และการทัศนศึกษา เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้ล้วนเสริมสร้างความรู้ประสบการณ์ และวิสัยทัศน์แก่นักเรียนนายร้อย อาจารย์ รวมถึงผู้บังคับบัญชา ในคราวเดียวกัน

ตลอด ๓๕ ปีที่ พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงงาน ณ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์คำสอน (Lecture Note) เพื่อพระราชทานนักเรียนนายร้อยอย่างต่อเนื่องในทุกวิชาและทุกหัวข้อที่ทรงสอน อาจกล่าวได้ว่า บทพระราชนิพนธ์คำสอนของพระองค์ทุกบทนี้ ล้วนเป็นเครื่องแสดง “หัวใจ” ของการทรงงานพระปรีชาสามารถแห่งความเป็น “ครู” และ “ทูลกระหม่อมอาจารย์” ของนักเรียนนายร้อย ยิ่งไปกว่านั้น บทพระราชนิพนธ์คำสอนยังสะท้อนให้เห็นถึงความต่อเนื่องในการทรงงาน วิธีการที่ทรงศึกษาค้นคว้า ความชัดเจน ความละเอียดในการอธิบาย และการตอบปัญหาในประเด็นที่ศึกษา รวมไปถึงการตกผลึกทางความคิด อันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่ทรงสั่งสมมาจากการทรงเป็นนักอ่าน นักเดินทาง นักจดบันทึก นักประวัติศาสตร์ รวมถึงการทรงถวายงานพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ ๙

บทพระราชนิพนธ์คำสอนใน พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี จึงทรงคุณค่าทางวิชาการยิ่ง เพราะนอกจากเป็นเอกสารประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์ ณ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าแล้ว อาจยังมีประโยชน์อย่างกว้างขวางแก่นักศึกษา อาจารย์ บุคลากร ข้าราชการและประชาชนโดยทั่วไปอีกด้วย

ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้ ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานการสอนแก่นักเรียนนายร้อยอย่างทุ่มเท เสียสละ และต่อเนื่อง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๓ จนถึงปัจจุบัน ในวาระที่พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระชนมายุ ๖๐ พรรษา และทรงเกษียณอายุราชการใน พ.ศ. ๒๕๕๘ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าจึงกราบบังคมทูลขอพระราชทานพระราชานุญาตอัญเชิญบทพระราชนิพนธ์คำสอนบทสำคัญจำนวนหนึ่ง ที่พระราชทานแก่นักเรียนนายร้อยตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๒ - ๒๕๕๘ รวมทั้งบทพระราชนิพนธ์คำนำในคู่มือทัศนศึกษาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๒ - ๒๕๕๘ มาจัดพิมพ์ เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติและเผยแพร่พระราชกิจด้านการสอนและบทพระราชนิพนธ์คำสอนของพระองค์

โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าหวังเป็นอย่างยิ่งว่า รวมบทพระราชนิพนธ์คำสอนฉบับนี้อาจเป็นแรงบันดาลใจและเป็นแนวทางแก่ท่านผู้อ่าน ให้ดำเนินตามครรลองแห่งความเป็นครูที่ดีตามแบบอย่างของ “ทูลกระหม่อมอาจารย์” ต่อไป

โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

สารบัญ

สารจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ๗
พระราชประวัติ พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ๑๕

ประวัติศาสตร์พระราชนิพนธ์คำสอน “Lecture Note” ใน “ทูลกระหม่อมอาจารย์” (พ.ศ. ๒๕๓๓ - ๒๕๕๘) ๑๙

ภาคที่ ๑

“วิชาไทยศึกษา : จากพื้นฐานอารยธรรมไทยสู่ไทยศึกษา” ๔๕
๑. วิชาพื้นฐานอารยธรรมไทย (HI 2001) : จุดมุ่งหมายในการศึกษาและเนื้อหาสาระหลักสูตร ๑๔ กันยายน ๒๕๔๔ ๕๓
๒. วิชาไทยศึกษา (HI 2011) : จุดมุ่งหมาย และขอบเขตการศึกษา ๔ กันยายน ๒๕๕๘ ๕๙

ภาคที่ ๒

“วิชาประวัติศาสตร์ร่วมสมัย : เปิดโลกกว้างกับวิชาประวัติศาสตร์ร่วมสมัย” ๗๑
๑. โลก ๓ ยุค : อาณานิคม สงครามเย็น และหลังสงครามเย็น, เหตุการณ์วันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๔๔ : สาเหตุและความหมาย ๑ พฤษภาคม ๒๕๔๕ ๗๙
๒. จีน : ความเปลี่ยนแปลงและความโดดเด่น ๒๒ มิถุนายน ๒๕๔๘ ๙๐
๓. จีน : คู่แข่งหรือหุ้นส่วนของตะวันตก ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๔๙ ๑๐๓
๔. จีน : บนเส้นทางการขยายอำนาจและอิทธิพลแนวสันติ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๐ ๑๒๓
๕. จีนและอินเดีย : มหาอำนาจทางเศรษฐกิจใหม่กับบทบาทในวิกฤตเศรษฐกิจโลก ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๔ ๑๔๓
๖. จีนเป็นหมายเลขสองของโลกแล้ว : ชาวโลกและชาวจีนคิดเรื่องนี้อย่างไร ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๕ ๑๕๙
๗. จีน : รู้จักจีนและนโยบายใหม่ภายใต้ผู้นำ 5th G ๒๙ พฤษภาคม ๒๕๕๖ ๑๗๑
๘. จีน : ผู้สร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ของโลกอนาคต ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๗ ๑๘๓

๙. ประวัติศาสตร์ร่วมสมัย : บทนำ ๒๐๑
๒๙ เมษายน ๒๕๕๘
๑๐. จีน : ผู้นำรุ่นที่ ๕ กับปัญหาที่ท้าทาย ๒๑๗
๒๗ พฤษภาคม ๒๕๕๘

ภาคที่ ๓

"วิชาเลือกเสรี : หลากหลายประสบการณ์กับวิชาเลือกเสรี" ๒๒๙
๑. วัฒนธรรมโลก : Métissage culturel หรือ Americanization? ๒๓๗
๑๑ สิงหาคม ๒๕๔๒
๒. การศึกษาประวัติศาสตร์ยุคสงครามเย็น : ทำไม และอย่างไร ๒๕๐
๑๒ กันยายน ๒๕๔๖
๓. ความมั่นคงของมนุษย์ : พื้นฐานสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางสังคม ๒๕๖
๔ ตุลาคม ๒๕๕๐
๔. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น : บทนำ ๒๗๓
๖ พฤษภาคม ๒๕๕๑
๕. สังคมและวัฒนธรรมไทย : ความหลากหลาย ๒๘๐
๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๒
๖. บทนำ : เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในปริบทกระแสโลก ๒๙๑
๑๐ กันยายน ๒๕๕๒
๗. ความเป็นเอกภาพบนเส้นทางประชาคมเอเชียตะวันออก : บทนำ ๓๐๐
๔ พฤษภาคม ๒๕๕๓
๘. การศึกษาเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หรือ ๓๐๔
พระจุลจอมเกล้าศึกษา (King Chulachomklao Studies) ทำไมและอย่างไร
๙ กันยายน ๒๕๕๓
๙. การศึกษาความมั่นคงของไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ๓๑๔
ผ่านมุมมองปัจจุบัน ความสำคัญของเวทีโลกกับความมั่นคงของไทย :
บทบาทมหาอำนาจไม่ใช่เรื่องใหม่
๗ มิถุนายน ๒๕๕๔
๑๐. เรียนรู้และรู้จักเพื่อนบ้านอาเซียนผ่านผู้นำ นักธุรกิจ ข้าราชการ และชาวบ้าน : ๓๒๗
เรื่องเล่าจากประสบการณ์จริง
๒๐ ตุลาคม ๒๕๕๔

๑๑. มุสลิมศึกษา : ศึกษาอะไร ทำไม และอย่างไร ๓๔๙
๑ พฤษภาคม ๒๕๕๕
๑๒. ไทยกับเพื่อนบ้าน : จุดมุ่งหมายและขอบเขตการศึกษา และวิธีการทางประวัติศาสตร์ ๓๕๗
๓๐ เมษายน ๒๕๕๖
๑๓. บูรพาภิวัตน์ศึกษา : บทนำ ๓๖๗
๕ กันยายน ๒๕๕๖
๑๔. จีน : โอกาสและยุทธศาสตร์การสร้างตะวันออกใหม่ ๓๗๐
๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๖
๑๕. ภารตาภิวัตน์ : การพัฒนาอินเดียภายหลังได้รับเอกราช ๓๘๗
๓ มิถุนายน ๒๕๕๗
๑๖. โลกตะวันตกในสายตานักเดินทาง ๔๑๑
๔ ธันวาคม ๒๕๕๗
๑๗. ไทยกับเพื่อนบ้านในอาเซียน : ความร่วมมือในการพัฒนา ๔๖๔
๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๘
๑๘. ยุโรปในความทรงจำ ๔๘๑
๑๗ กันยายน ๒๕๕๘

ภาคที่ ๔

“พระราชนิพนธ์คำนำ คู่มือทัศนศึกษา : อ่านหนังสือ ๑๐๐ เล่ม ไม่เท่าการเดินทาง ๑ ลี้” ๕๒๓

๑. ทัศนศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน “อีสานเหนือ” ชัยภูมิ มหาสารคาม กาฬสินธุ์ สกลนคร อุดรธานี หนองคาย ขอนแก่น ๕๓๑
๒๙ - ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๓๒
๒. ทัศนศึกษาภาคเหนือตอนบน “ล้านนา” เชียงราย พะเยา เชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน ๕๓๓
๒๕ - ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๓๒
๓. ทัศนศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง “อีสานใต้” อุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ ร้อยเอ็ด ยโสธร บุรีรัมย์ ปราจีนบุรี ๕๓๖
๒๕ - ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๓๓
๔. ทัศนศึกษาภาคเหนือ “สามนคร” น่าน แพร่ อุตรดิตถ์ ๕๓๘
๓ - ๖ พฤศจิกายน ๒๕๓๓
๕. ทัศนศึกษา “ทักษิณฝั่งทะเลตะวันออก” สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลา ปัตตานี นราธิวาส ๕๔๐
๒๓ - ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๓๔

๖. ทัศนศึกษาภาคกลาง “อู่อารยธรรม” พระนครศรีอยุธยา สระบุรี ลพบุรี สิงห์บุรี สุพรรณบุรี กาญจนบุรี ราชบุรี ๙ - ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๓๔ ๕๔๒
๗. ทัศนศึกษาภาคตะวันออก “บูรพาทิตย์” ฉะเชิงเทรา ชลบุรี จันทบุรี ตราด ปราจีนบุรี ๑๑ - ๑๔ มิถุนายน ๒๕๓๕ ๕๔๔
๘. ทัศนศึกษา “ภาคกลางตอนบน” นครสวรรค์ ชัยนาท อุทัยธานี ๓๐ ตุลาคม - ๒ พฤศจิกายน ๒๕๓๕ ๕๔๖
๙. ทัศนศึกษาภาคใต้ฝั่งตะวันตก“หัวเมืองริมฝั่งอันดามัน” ระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ ตรัง ๒๑ - ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๓๖ ๕๔๘
๑๐. ทัศนศึกษาภาคเหนือตอนล่าง “ประตูสู่พายัพ” พิจิตร พิษณุโลก เพชรบูรณ์ ๒๓ - ๒๖ มิถุนายน ๒๕๓๗ ๕๕๐
๑๑. “คู่มือทัศนศึกษาจังหวัดน่าน” ๑๐ - ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๓๘ ๕๕๒
๑๒. ทัศนศึกษาสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม “ตามเสด็จเยือนฮานอย ศึกษาร่องรอยแห่งอดีต” ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๒ ๕๕๔
๑๓. ทัศนศึกษามาเลเซียและสาธารณรัฐสิงคโปร์ “Les voyages forment la jeunesse ตามเสด็จเยือนสองนครามาเลย์-สิงคโปร์” ๒๔ - ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๕๕ ๕๕๖
๑๔. “มิงกะลาบา เที่ยวเมืองพม่ายุคใหม่” ตามเสด็จทัศนศึกษาสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ ๒ กรกฎาคม ๒๕๕๖ ๕๕๙
๑๕. “บูรพาภิวัตน์จากประเทศจีน” ตามเสด็จทัศนศึกษานครกว่างโจว สาธารณรัฐประชาชนจีน ๓๑ ตุลาคม ๒๕๕๖ ๕๖๑
๑๖. “ท่องอนุทวีปเอเชียใต้ใน ๒๔ ชั่วโมง” ตามเสด็จทัศนศึกษาเมืองกัลกัตตา สาธารณรัฐอินเดีย ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗ ๕๖๓
๑๗. “สิงคโปร์ : ประตูสู่ตะวันตกในอดีต” ตามเสด็จทัศนศึกษาสาธารณรัฐสิงคโปร์ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๕๗ ๕๖๕
๑๘. “เยือนลาว : เพื่อนใกล้บ้าน” ตามเสด็จทัศนศึกษาสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ณ นครเวียงจันทน์ และเมืองหลวงพระบาง ๓๐ มิถุนายน ๒๕๕๘ ๕๖๗
๑๙. “จากมะละกาสู่ปีนัง” ตามเสด็จทัศนศึกษารัฐมะละกาและเมืองปีนัง ประเทศมาเลเซีย ๑ ตุลาคม ๒๕๕๘ ๕๖๙

ดัชนี ๕๗๔

พระราชประวัติ[๑]
พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี เป็นสมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระองค์ที่ ๓ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ ๙ ทรงพระราชสมภพเมื่อวันที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๘

พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงสำเร็จการศึกษาขั้นพื้นฐานจากโรงเรียนจิตรลดา ทรงสอบไล่ได้อันดับที่ ๑ ในการสอบทั่วประเทศ ทั้งในระดับประถมศึกษา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๖ และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (สายศิลป์) เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๖ ทรงศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาในคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วิชาเอกประวัติศาสตร์ วิชาโทภาษาไทย และภาษาบาลี–สันสกฤต จนทรงสำเร็จการศึกษาได้รับพระราชทานปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยมอันดับ ๑ และทรงรับพระราชทานรางวัลเหรียญทองสาขาประวัติศาสตร์พร้อมครุยกิตติมศักดิ์ในฐานะที่ทรงได้คะแนนสูงสุดในชั้น

ในระดับบัณฑิตศึกษา พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงรับพระราชทานปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒ และปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบาลี–สันสกฤต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๔ ต่อมาทรงศึกษาต่อระดับปริญญาเอก ทรงรับพระราชทานปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๙

พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ใฝ่พระราชหฤทัยยิ่งในด้านการศึกษา แม้ทรงสำเร็จการศึกษาแล้วยังทรงเรียนรู้ตลอดเวลา ทรงใฝ่เรียนรู้ศาสตร์ใหม่ ๆ อยู่เสมอ พระราชปณิธานที่จะทรงช่วยเหลือประชาชนเป็นแรงบันดาลพระทัยให้ทรงค้นหาแนวทางและวิธีการใหม่อยู่เป็นนิจ

---

[๑] เรียบเรียงและปรับปรุงจาก Connect The World : Empowering People using ICT, Ministry of Information and Communication Technology, 2008.

ด้วยความสนพระราชหฤทัยในศิลปะและวัฒนธรรมไทย จึงทรงศึกษาดนตรีไทยและนาฏศิลป์ไทย รวมทั้งศิลปะและหัตถกรรมไทยเกือบทุกแขนง ทรงเป็นเลิศทางวรรณคดีไทยและวรรณคดีต่างประเทศ และมีพระอัจฉริยภาพด้านการประพันธ์อย่างยอดเยี่ยมทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง ทรงศึกษาภาษาต่างประเทศหลายภาษา ได้แก่ อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน จีน เขมร บาลี สันสกฤต และละติน และเสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศต่าง ๆ มากมาย นอกจากนี้ ทรงสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมฝีพระหัตถ์ทั้งที่เป็นศิลปะดั้งเดิมและศิลปะร่วมสมัย

พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นเจ้าฟ้าที่ทรงงานหนักเพื่อความอยู่ดีกินดีของประชาชนมาโดยตลอด เมื่อทรงพระเยาว์ได้เสด็จตามพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระบรมราชินีนาถไปยังถิ่นทุรกันดารในชนบท จึงทรงเข้าพระทัยในความต้องการของประชาชน ทรงทราบดีว่าการที่จะยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของประชาชน ต้องอาศัยความรู้ด้านภูมิศาสตร์ พฤกษศาสตร์ การปรับปรุงพันธุ์พืช การจัดการแหล่งน้ำ แผนที่ และอื่น ๆ ทรงเชี่ยวชาญการใช้เทคโนโลยีและทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ทรงเน้นเรื่องสุขอนามัยและโภชนาการด้วยมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต รวมทั้งทรงส่งเสริมงานศิลปะและหัตถกรรมเพื่อให้ประชาชนมีรายได้เสริม

ด้วยเหตุที่ทรงตระหนักถึงความสำคัญของศาสตร์ต่าง ๆ ในการพัฒนา จึงทรงศึกษาค้นคว้าวิทยาการ ทั้งด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งด้านสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยา และนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติพระราชกรณียกิจเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนดังเป็นที่ประจักษ์แจ้งชัดโดยทั่วไป โครงการตามพระราชดำริมีทั้งโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ซึ่งเน้นด้านการศึกษาและโภชนาการในโรงเรียนกันดารห่างไกล โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช และโครงการธนาคารพืชพรรณอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นต้น ด้านการช่วยเหลือผู้พิการ ทรงนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) มาช่วยพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของผู้พิการ รวมทั้งช่วยให้พวกเขาช่วยเหลือตนเองได้มากขึ้นด้วย

พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงงานในองค์กรการกุศลและมูลนิธิมากมาย ทรงเป็นอุปนายิกาสภากาชาดไทยตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๐ และทรงเป็นประธานในหลากหลายมูลนิธิ อาทิ มูลนิธิชัยพัฒนา ซึ่งดูแลโครงการพัฒนาและโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มูลนิธิอานันทมหิดลเพื่อส่งเสริมการศึกษาระดับอุดมศึกษา มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเพื่ออนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย มูลนิธิสายใจไทยเพื่อช่วยเหลือทหารที่ได้รับบาดเจ็บหรือพิการจากภารกิจเพื่อความมั่นคงของประเทศ และมูลนิธิรางวัลสมเด็จ

เจ้าฟ้ามหิดลเพื่อมอบรางวัลระดับนานาชาติแก่ผู้มีผลงานดีเด่นสาขาการแพทย์และสาธารณสุข ทรงเป็นที่ปรึกษาของคณะกรรมการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนตามพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อีกทั้งทรงเป็นประธานกิตติมศักดิ์ของมูลนิธิรางวัลสมเด็จเจ้าฟ้ามหาจักรี เพื่อพระราชทานรางวัลระดับนานาชาติ Princess Maha Chakri Award ครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ แก่ครูผู้เป็นแบบอย่างที่ดีเยี่ยมแก่ครูทุกชาติทุกภาษา

ในระดับนานาชาติ ทรงเป็นที่ปรึกษาพิเศษด้านสุขภาพของประชากรกลุ่มชายขอบในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และแปซิฟิกตะวันตกขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization) กรรมการกิตติมศักดิ์ของคณะกรรมการที่ปรึกษาสาขาสุขภาพของ Bloomberg School of Public Health, Johns Hopkins University มนตรีของ Refugee Education Trust ทูตพิเศษด้านอาหารในโรงเรียนของ World Food Program แห่งสหประชาชาติ สมาชิกสภากิตติมศักดิ์ (Honorary Senate) ของที่ประชุมนักวิทยาศาสตร์รางวัลโนเบล (Lindau Nobel Laureate Meetings) อุปถัมภกกิตติมศักดิ์ (Honorary Patron) ในโครงการ Connect the World ของสหภาพโทรคมนาคมระหว่างประเทศ (International Telecommunication Union : ITU) สมาชิกรางวัลผู้นำการจัดการเทคโนโลยีขององค์กรการประชุมนานาชาติ ด้านการจัดการวิศวกรรมศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งนครพอร์ตแลนด์ (Portland International Conference on Management of Engineering and Technology : PICMAT) และสมาชิกกิตติมศักดิ์ของสถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา (Institute of Southeast Asian Studies : ISEAS)

เป็นที่ทราบกันดีทั้งภายในประเทศและต่างประเทศว่า พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงอุทิศพระวรกายทรงงานอย่างหนักเพื่อช่วยเหลือประชาชนอย่างต่อเนื่อง จึงได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลแมกไซไซ (Ramon Magsaysay Award) ด้านการบริการสาธารณะเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๔ นักโภชนาการดีเด่นจากองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (Food and Agriculture Organization) เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๕ ด้วยพระราชกรณียกิจโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน โล่เกียรติยศจาก International Council of Iodine Deficiency Disorders เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๗ ในฐานะที่ทรงอุทิศพระองค์เป็นผู้นำในการกำจัดภาวะบกพร่องไอโอดีนให้หมดไปจากประเทศไทยอย่างยั่งยืน รางวัลอินทิราคานธีจากรัฐบาลอินเดีย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๗ ด้วยพระราชกรณียกิจดีเด่นด้านสันติภาพและการพัฒนา ทูตสันถวไมตรีด้านการศึกษาของ UNESCO เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๘ รางวัลพิเศษสหพันธ์โภชนาการนานาชาติ (International Union of Nutritional Sciences, IUNS) เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๒ ในฐานะทรงอุทิศ

พระองค์เพื่อพัฒนาโภชนาการและคุณภาพชีวิตของผู้ยากไร้ เหรียญและโล่สดุดีพระเกียรติคุณ ๑๐ มิตรชาวต่างชาติที่ดีที่สุดในโลกของจีน จากสภาที่ปรึกษาทางการเมืองของจีน (Chinese People's Political Consultative Conference : CPPCC) เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๒ และรางวัลดิอาร์แพดบ็อกซ์ เมมโมรี่ เมดัล พร้อมประกาศนียบัตรจากสมาพันธ์นักประดิษฐ์นานาชาติ (International Federation of Inventor's Association : IFIA) เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๔ ในฐานะที่ทรงสนับสนุนการสร้างสรรค์นวัตกรรมในประเทศไทยอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น

พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเริ่มพระราชกรณียกิจด้านการสอนเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒ ระยะแรกทรงร่วมสอนในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปลายปีถัดมาทรงเข้ารับราชการสังกัดกองวิชากฎหมายและสังคมศาสตร์ ส่วนการศึกษาโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ทรงดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการกองวิชาประวัติศาสตร์ ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้มีการปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัยอยู่เสมอ และทรงส่งเสริมชมรมดนตรีไทยของสถาบันการศึกษานี้ด้วย นอกจากนั้นทรงรับเชิญบรรยายในหลายสถาบัน และทรงเข้าร่วมประชุมสัมมนาวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศอยู่เป็นนิจ

พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระปรีชายิ่งด้านอักษรศาสตร์และการประพันธ์ พระราชนิพนธ์จำนวนมากที่พิมพ์เผยแพร่ทั้งบทกวี ภาษา วรรณคดี ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศาสนา โภชนาการ การพัฒนาชนบท และอื่น ๆ สะท้อนให้เห็นอย่างเด่นชัด พระราชนิพนธ์ชุดเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศได้รับความนิยมอย่างมาก รายได้จากการจำหน่ายพระราชทานเข้ามูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เพื่อสนับสนุนการศึกษานักเรียนและนักศึกษาทั้งสายอาชีวะและสายสามัญที่ขาดแคลนทุนทรัพย์

ผู้ที่ศึกษาพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจในพลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี จะประทับใจในความสนพระราชหฤทัยใฝ่ศึกษาแสวงหาความรู้และซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณหาที่สุดมิได้ ที่ทรงถ่ายทอดและประยุกต์ความรู้ด้วยพระวิริยอุตสาหะเพื่อช่วยเหลือประชาชนทุกหมู่เหล่าให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ประวัติศาสตร์พระราชนิพนธ์คำสอน “Lecture Note” ใน “ทูลกระหม่อมอาจารย์” (พ.ศ. ๒๕๓๓ - ๒๕๕๘)

...วิชาความรู้ต่าง ๆ ล้วนมีประโยชน์ วิชาการมีทั้งที่เน้นความเจริญทางวัตถุ และไม่เน้นความเจริญทางวัตถุ วิชาประวัติศาสตร์เน้นความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรม ประสบการณ์ และการสร้างสรรค์ของมนุษย์และสภาพสังคมแวดล้อมในแต่ละสมัย วิชาประวัติศาสตร์เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนเราอย่างมาก ทุกสังคมมีรากฐานที่ปรับเปลี่ยนมาจากอดีตต่อเนื่องถึงปัจจุบันและพัฒนาต่อไปในอนาคต ประวัติศาสตร์ไม่ได้หยุดอยู่แค่อดีต หากส่งผลต่อมาถึงปัจจุบันและแฝงเร้นต่อไปในอนาคต บทเรียนในประวัติศาสตร์ให้ข้อคิดอยู่เสมอ เราสามารถนำข้อคิดเหล่านั้นไปประยุกต์ใช้ในการทำงานและดำรงชีวิตได้...

(พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี “เรียนหรือรู้ประวัติศาสตร์ไปทำไม” **วิชาประวัติศาสตร์ไทย** ๑๐ กันยายน ๒๕๓๕)

ประวัติศาสตร์บันทึก

ร้อยเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี (พระยศในขณะนั้น) ทรงเข้ารับราชการสังกัดกองวิชากฎหมายและสังคมศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าเมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๓ ต่อจากนั้นพระองค์ทรงได้รับพระราชทานพระยศสูงขึ้นเป็นลำดับ ตำแหน่งที่สำคัญ ได้แก่ วันที่ ๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๙ ทรงได้รับพระราชทานพระยศพันเอกหญิงและทรงได้รับโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ วันที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๐ เมื่อกองทัพบกได้ตั้งกองวิชาประวัติศาสตร์ สังกัดส่วนการศึกษาฯ พระองค์ทรงดำรงตำแหน่งหัวหน้ากองวิชา วันที่ ๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๒ ทรงได้รับพระราชทานพระยศพลตรีหญิง และทรงดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการกองวิชาประวัติศาสตร์ วันที่ ๑๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๙ ทรงได้รับพระราชทานพระยศพลเอกหญิง วันที่ ๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ ทรงได้รับโปรดเกล้าฯ ให้ดำรง

ตำแหน่งศาสตราจารย์ ส่วนการศึกษาฯ ในอัตราจอมพล และในวันที่ ๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ เนื่องในวาระที่ทรงรับราชการที่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าครบ ๓๐ ปี ทรงได้รับโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการพิเศษโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

ในห้วงเวลา ๖ ปีแรก (พ.ศ. ๒๕๒๓ - ๒๕๒๙) ของการรับราชการ ณ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้านั้น เนื่องจากพลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารีทรงมีพระราชภารกิจสำคัญอื่นที่ต้องทรงปฏิบัติมีผลให้พระองค์เสด็จฯ มาทรงสอน ณ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า ถนนราชดำเนินนอก กรุงเทพมหานครเฉพาะวันเวลาที่ทรงสอน ในระยะเวลานั้น นักเรียนนายร้อยและข้าราชการโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าได้ขานพระนามของพระองค์แตกต่างกันไป เช่น สมเด็จอาจารย์ สมเด็จครู ฯลฯ จนกระทั่งในวโรกาสที่พระองค์ทรงเจริญพระชนมายุ ๓๖ พรรษา พ.ศ. ๒๕๓๔ เมื่อโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งจัดพิมพ์หนังสือเพื่อเทิดพระเกียรติขึ้น ในโอกาสนั้นเองพระองค์จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามหนังสือดังกล่าวว่า “ทูลกระหม่อมอาจารย์” พร้อมทั้งพระราชทานพระราชานุญาตให้นักเรียนนายร้อยและข้าราชการโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าขานพระนามแทนพระองค์ว่า “ทูลกระหม่อมอาจารย์”

เมื่อโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าย้ายที่ตั้งหน่วยมาอยู่ ณ บริเวณหุบเขาชะโงก อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๙ พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงตระหนักในความเดือดร้อนของข้าราชการและนักเรียนนายร้อยซึ่งต่างเสียขวัญและกำลังใจเป็นอย่างยิ่งเนื่องจากความไม่คุ้นเคยอันเกิดจากการย้ายที่ตั้งหน่วยที่เคยอยู่ท่ามกลางความเจริญของพระนคร มาอยู่ ณ ชนบทอันเปล่าเปลี่ยวห่างไกล “ทูลกระหม่อมอาจารย์” จึงทรงมีพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้โดยตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา (พ.ศ. ๒๕๒๙) จนกระทั่งทรงเกษียณอายุราชการใน พ.ศ. ๒๕๕๘ พระองค์ได้เสด็จฯ มาทรงงาน ณ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าเป็นประจำสัปดาห์ละ ๒ วัน

“ทูลกระหม่อมอาจารย์” ทรงเคยมีพระราชดำรัสว่า ในฐานะที่ทรงเป็นข้าราชการประจำนั้นพระองค์โปรดที่จะเสด็จฯ มาทรงงาน ณ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า นครนายก ทุกวัน แต่พระองค์ไม่ทรงสามารถปฏิบัติเช่นนั้นได้เนื่องจากทรงมีพระราชภารกิจสำคัญอื่น ๆ

บันทึกการทรงงาน

ในฐานะศาสตราจารย์และผู้อำนวยการกองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระราชภารกิจในการกำกับดูแลและทรงสอนวิชาต่าง ๆ ที่กองวิชาประวัติศาสตร์เปิดสอนแก่นักเรียนนายร้อย ได้แก่

วิชาบังคับ คือ วิชาพื้นฐานอารยธรรมไทย ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น วิชาไทยศึกษา สำหรับนักเรียนนายร้อยชั้นปีที่ ๒ และวิชาประวัติศาสตร์โลก ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น วิชาประวัติศาสตร์ร่วมสมัย สำหรับนักเรียนนายร้อยชั้นปีที่ ๔ หรือ ๕ (ตามแต่ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรการศึกษาซึ่งมีการปรับปรุงให้ทันสมัยเป็นระยะ)

วิชาเลือกเสรี คือ วิชาซึ่งกองวิชาประวัติศาสตร์ฯ จะพิจารณาเปิดสอนในแต่ละภาคการศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับบริบททางประวัติศาสตร์ในเวลานั้น อาทิ วิชาประวัติศาสตร์ไทย ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออก ประวัติศาสตร์ยุโรป ประวัติศาสตร์อเมริกา และวิชาหัวข้อพิเศษทางประวัติศาสตร์ (จัดการเรียนการสอนเป็นกรณีศึกษา เช่น วิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมโลกในกระแสโลกาภิวัตน์ ประวัติศาสตร์ความมั่นคงของโลก ประวัติศาสตร์ยุคสงครามเย็น ประวัติศาสตร์ทุนนิยมโลก พระจุลจอมเกล้าศึกษา มุสลิมศึกษาในโลกปัจจุบัน เป็นต้น)

การอำนวยการสอน พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี โปรดฯ ให้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นขั้นตอน โดยให้อาจารย์ท่านอื่น ร่วมด้วย พระองค์ทรงเป็นประธานในการประชุมภายในกองวิชา เพื่อพิจารณาเตรียมการเรียนการสอน การกำหนดวัตถุประสงค์ เค้าโครงการบรรยาย การปรับปรุงเนื้อหาหลักสูตร การกำหนดแผนงานหรือรูปแบบการสอนต่าง ๆ การเชิญผู้ทรงคุณวุฒิมาบรรยายพิเศษ การทัศนศึกษา การวิจัย การสัมมนา ฯลฯ

พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารีทรงให้ความสำคัญกับการสอนนักเรียนนายร้อยเป็นอย่างยิ่ง ทรงเป็นแบบอย่างของนักวิชาการที่มีความสนใจศึกษาเรื่องราวต่าง ๆ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการสอน ภาพที่เป็นแรงบันดาลใจลูกศิษย์ของพระองค์มากที่สุดนั้นคือ ภาพที่ “ทูลกระหม่อมอาจารย์” ทรงบันทึกข้อมูลต่าง ๆ ในสมุดบันทึกและกล้องถ่ายภาพ

“ทูลกระหม่อมอาจารย์” ทรงสอนลูกศิษย์ว่า การบันทึกนั้นมีผลให้ไม่ลืมเรื่องราวที่เรียนรู้ และยังเป็นกำลังใจแก่ผู้ให้ความรู้ซึ่งได้เพียรพยายามเตรียมการนำเสนอมาเป็นอย่างดี การที่พระองค์ทรงบันทึกความรู้ต่าง ๆ อยู่เป็นนิจเช่นนี้เป็นทั้งเหตุและผล ทำให้พระองค์ได้ทรงนำความรู้ดังกล่าวมาทรงสอนลูกศิษย์ ในหัวข้อที่ทรงสอนให้ได้ข้อมูลในมิติที่ลึกซึ้งและกว้างขวางยิ่ง

การเตรียมการสอน พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงให้เวลาอย่างมากที่จะทรงเตรียมการทั้งในด้านเนื้อหาที่จะทรงสอน และพระราชนิพนธ์เอกสาร “Lecture Note” ประกอบการสอนซึ่งจะพระราชทานให้นักเรียนนายร้อย และแม้ว่าพระองค์มีพระราชกรณียกิจที่ต้องเสด็จพระราชดำเนินยังที่ต่าง ๆ แต่พระองค์ก็จะทรงใช้เวลาระหว่างประทับพระราชพาหนะเป็นเวลานาน ๆ (โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปต่างประเทศ) นั้นเองในการพระราชนิพนธ์

การทรงพระราชนิพนธ์คำสอน พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารีทรงค้นคว้ามาอย่างดีเยี่ยมจากแหล่งข้อมูลทุกชนิดที่ทรงเห็นว่าจะเป็นประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นเอกสารชั้นต้นจากหอจดหมายเหตุ ตำราวิชาการ บทความในสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ รวมทั้งจากเว็บไซต์ในอินเทอร์เน็ต และที่สำคัญ คือ เนื้อหาที่ทรงได้รับจากประสบการณ์ที่พระองค์ได้ทรงมีโอกาสตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ ๙ ไปทรงงาน ณ สถานที่ต่าง ๆ รวมถึงการเสด็จฯ โดยพระองค์เองในการเยือนและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบุคคลจำนวนมากและหลากหลาย ทั้งในประเทศและต่างประเทศ จึงทำให้พระราชนิพนธ์คำสอนมีความสมบูรณ์และมีคุณค่าอย่างยิ่ง

เมื่อทรงสอน เนื่องจากการสอนวิชาประวัติศาสตร์ในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าเป็นการสอนซึ่งอาจารย์แต่ละคนในกองวิชาสอนวิชาเดียวกัน แต่แบ่งหัวข้อรับผิดชอบตามที่มอบหมาย พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารีทรงรับเป็นพระราชภาระในการสอน “บทนำ” และ“บทสรุป”ของทุกวิชา นอกจากนั้นพระองค์ยังทรงสอนในหัวข้อเฉพาะอีกอย่างน้อยวิชาละหนึ่งหัวข้อ เช่น วิชาไทยศึกษาทรงสอนหัวข้อ “ภูมิศาสตร์กับวิถีไทย” วิชาประวัติศาสตร์ร่วมสมัยหรือวิชาหัวข้อพิเศษทางประวัติศาสตร์ที่เปิดสอนในภาควิชานั้น ๆ พระองค์ทรงสอนหัวข้อที่เกี่ยวกับประเทศจีน เป็นต้น

ระหว่างการทรงสอน “ทูลกระหม่อมอาจารย์” ทรงใช้สื่อการสอนและเทคโนโลยีต่าง ๆ ประกอบ เช่น ภาพถ่าย สไลด์ วีดิทัศน์ ภาพยนตร์ บทเพลง ฯลฯ นอกจากนั้นพระองค์ยังโปรดให้จัดนิทรรศการขนาดเล็กขึ้นในห้องเรียนเพื่อจัดแสดงภาพ แผนที่ หนังสือ สิ่งของ หรือพระราชทาน

เลี้ยงอาหารแก่นักเรียนนายร้อย เพื่อให้นักเรียนได้สนใจซาบซึ้งและมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาและวัฒนธรรมของภูมิภาคที่กำลังศึกษามากยิ่งขึ้น

สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ พระองค์ทรงเปิดโอกาสให้นักเรียนได้กราบบังคมทูลถามและแสดงความคิดเห็นอย่างเสรีทุกครั้ง นอกจากนั้นในคาบเรียนที่มีอาจารย์คนอื่นสอน พระองค์เสด็จฯ มาประทับฟังการสอนด้วยเสมอ พร้อมกันนั้นพระองค์ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณทรงอธิบายเสริมและพระราชทานความคิดเห็นเพื่อให้เนื้อหาในหัวข้อการบรรยายนั้นสมบูรณ์มากขึ้นด้วย

ด้วยเหตุที่พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารีทรงตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมโลกยุคไร้พรมแดน ประกอบกับวิธีการสอนที่ทรงนำเนื้อหาทางวิชาการมาผนวกกับประสบการณ์ในพระองค์ดังกล่าวแล้ว มีผลให้เนื้อหาและวิธีการเรียนวิชาประวัติศาสตร์ที่สอนในโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าอาจแตกต่างจากที่สอนกันในมหาวิทยาลัยอื่นบ้าง เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงหัวข้อการบรรยายทุกภาคการศึกษาเพื่อให้ก้าวทันกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น จากการเรียนการสอนในลักษณะนี้เอง นักเรียนนายร้อยลูกศิษย์ของ “ทูลกระหม่อมอาจารย์” จึงได้รับการสอนให้มีความเข้าใจในสังคมไทยและก้าวทันโลก พร้อมกับการตระหนักถึงภาระหน้าที่ราชการในการพัฒนาและเสียสละเพื่อสังคม นักเรียนนายร้อยสามารถเรียนรู้เรื่องราวในอดีต เพื่อเข้าใจปัจจุบัน และอาจจะเห็นแนวทางในอนาคตได้

บันทึกประวัติศาสตร์ในพระราชนิพนธ์คำสอน

ตลอดระยะเวลา ๓๕ ปีแห่งการรับราชการ ณ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระราชนิพนธ์เอกสารประกอบการสอนเพื่อพระราชทานแก่นักเรียนนายร้อยจำนวน ๒๗๑ บท ประกอบด้วย วิชาประวัติศาสตร์โลก ๘ บท วิชาประวัติศาสตร์ร่วมสมัย ๕๓ บท วิชาพื้นฐานอารยธรรมไทย ๓๕ บท วิชาไทยศึกษา ๓๕ บท และวิชาเลือกเสรี ๑๔๐ บท

พระราชนิพนธ์คำสอนใน “ทูลกระหม่อมอาจารย์” ทุกบท นับว่าทรงคุณค่าทางวิชาการและแสดงพระปรีชาสามารถ พระราชดำริ และความมุ่งมั่นในการสอน เพราะมีเนื้อหาสอดคล้องกับสถานการณ์และเป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์ในห้วงเวลาที่ทรงพระราชนิพนธ์เอกสารคำสอนนั้น ซึ่งสามารถใช้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์และสะท้อนให้เห็นถึงการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าในยุคสมัยที่ผ่านมาได้อย่างดี

พ.ศ. ๒๕๕๘ เนื่องในโอกาสที่พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารีทรงเกษียณอายุราชการ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าจึงได้ขอพระราชทานพระราชานุญาตจัดพิมพ์พระราชนิพนธ์คำสอนดังกล่าว เนื่องจากตระหนักว่า พระราชนิพนธ์คำสอนทุกบทที่ทรงพระกรุณาธิคุณพระราชทานแก่นักเรียนนายร้อยนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง ล้วนเปี่ยมไปด้วยประโยชน์ทางวิชาการประวัติศาสตร์และสังคมศาสตร์ และอาจจะนำไปศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์นิพนธ์ได้ สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ เป็นการเฉลิมพระเกียรติและเผยแพร่พระราชกรณียกิจทางวิชาการของพระองค์ในขณะทรงรับราชการ ณ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าให้เป็นที่ประจักษ์ชัด

พระราชนิพนธ์คำสอนในพลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารีแบ่งได้เป็น ๒ ช่วงหลัก ๆ คือ ๑) พระราชนิพนธ์ช่วงรอยต่อระหว่างการยุติของสงครามเย็นจนถึงเหตุการณ์ 9/11 (พ.ศ. ๒๕๓๒ – ๒๕๔๔) พระราชนิพนธ์แต่ละวิชาในช่วงเวลานี้ เป็นการอธิบายเหตุการณ์สำคัญในบริบทโลกโดยรวมเป็นหลัก และ ๒) พระราชนิพนธ์ช่วงหลังเหตุการณ์ 9/11 เป็นต้นมา (พ.ศ. ๒๕๔๕ – ๒๕๕๘) ในระยะเวลานี้กองวิชาประวัติศาสตร์ได้ปรับเปลี่ยนการเรียนการสอนโดยให้มีเนื้อหาในลักษณะกรณีศึกษา ดังนั้น พระราชนิพนธ์คำสอนในสมัยที่ ๒ นี้ จึงมีลักษณะที่ทรงอธิบายปรากฏการณ์ทางประวัติศาสตร์ประกอบกับพระราชวินิจฉัยซึ่งน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง

แม้ว่าเนื้อหาและพระราชนิพนธ์คำสอนทุก ๆ บทในพลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ต่างล้วนเป็น “บันทึกประวัติศาสตร์” แต่โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าไม่สามารถตีพิมพ์ได้หมด เพราะความจำกัดของจำนวนหน้ากระดาษ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าจึงได้ขอพระราชทานพระราชานุญาตจัดพิมพ์พระราชนิพนธ์คำสอนแบ่งตามรายวิชาและลำดับเวลาเพียงจำนวน ๓๐ บท และเฉพาะที่พระราชทานแก่นักเรียนนายร้อยในช่วงที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๕๘) เท่านั้น ด้วยเหตุที่ว่า *พระราชนิพนธ์คำสอนที่พระราชทานแก่นักเรียนนายร้อยในห้วงเวลานี้เป็นพระราชนิพนธ์คำสอนที่ไม่เพียงแต่อธิบายประวัติศาสตร์เฉพาะเหตุการณ์สำคัญที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของประวัติศาสตร์โลกเท่านั้น แต่ยังทรงอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นพร้อมพระราชวินิจฉัย* นอกจากนั้นยังได้จัดพิมพ์พระราชนิพนธ์คำนำคู่มือทัศนศึกษาจำนวน ๑๕ บท ซึ่งพระองค์ได้ทรงอธิบายให้เห็นถึงวิธีการเรียนการสอนโดยการลงพื้นที่ไปทัศนศึกษา ณ สถานที่ต่าง ๆ ว่าจะกระทำด้วยเหตุผลใด อย่างไร ที่ไหน เพื่อให้นักเรียนนายร้อยได้รับประโยชน์สูงสุดในการเรียนการสอนด้วย

ในการเตรียมต้นฉบับสำหรับจัดพิมพ์บทพระราชนิพนธ์ **“สายธารแห่งประวัติวิทยา”** บทนี้ มีการตรวจแก้ไขแต่น้อยที่สุดเท่าที่จำเป็น เพื่อคงความเป็น “พระราชนิพนธ์คำสอน” หรือ

“Lecture note” ที่ทรงเตรียมสำหรับการทรงสอนและพระราชทานแก่นักเรียนนายร้อยเป็นการเฉพาะ ส่วนเอกสารอ่านประกอบอื่น ๆ จำนวน ๒๙ บท ที่ทรงอ้างอิงในเนื้อหา ไม่ได้นำมาตีพิมพ์

บทพระราชนิพนธ์คำสอนและพระราชนิพนธ์คำนำคู่มือทัศนศึกษาดังปรากฏใน **“สายธารแห่งประวัติวิทยา”** นี้ ล้วนสะท้อนบริบททางประวัติศาสตร์ในห้วงเวลาที่ทรงสอนวิชานั้น ๆ พร้อมกับอาจแสดงนัยสำคัญของแนวพระราชดำริที่ “ทูลกระหม่อมอาจารย์” ทรงสอนนักเรียนนายร้อย และยังเป็นเครื่องยืนยันความบางตอนในพระราชนิพนธ์ของพระองค์ที่ว่า

“...ประวัติศาสตร์ไม่ได้หยุดอยู่แค่อดีต
หากส่งผลต่อมาถึงปัจจุบันและแผ่งเร้นต่อไปในอนาคต...”

รายการบทพระราชนิพนธ์คำสอน (พ.ศ. ๒๕๓๓ - ๒๕๕๘)

ก. วิชาบังคับ

๑. ประวัติศาสตร์โลก

ภาคต้น ๒๕๓๓	ประวัติศาสตร์จีน, มาเลเซีย, สิงคโปร์, อินโดจีน, อินโดนีเซีย
ภาคต้น ๒๕๓๕	มองโลกร่วมสมัย (บทสไลด์)
	จีนกับแนวทางในอนาคต
	ปริทัศน์แดนมังกร (บทสไลด์)
	เบิกฟ้าเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
	เหตุการณ์ปัจจุบันของโลก : เอเชียตะวันออกเฉียงใต้
ภาคต้น ๒๕๓๖	บทนำ
	มองโลกร่วมสมัย (บทสไลด์ - แก้ไข)
	เอเชียตะวันออกเฉียงใต้, กัมพูชา, บรูไนฯ, พม่า, มาเลเซีย, สิงคโปร์, เวียดนาม, ลาว, ฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย
	จีน, ประวัติศาสตร์จีน, ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับประเทศมหาอำนาจอื่น, การเมืองจีนสมัยคอมมิวนิสต์ปกครองจีน
	ประวัติศาสตร์โลก : สรุป

ประวัติศาสตร์ร่วมสมัย

ภาคต้น ๒๕๓๗	โลกานุวัตร
ภาคต้น ๒๕๓๘	บทนำ
	ภูมิหลังของโลกร่วมสมัย
	สมัยหลังสงครามเย็น การท้าทายของระเบียบโลกใหม่
ภาคต้น ๒๕๓๙	บทนำ
	ภูมิหลังของโลกร่วมสมัย
	พินิจโลกร่วมสมัยในทศวรรษ ๑๙๙๐
	จีน VS อังกฤษ อนาคตทางสองแพร่งของฮ่องกง
	ความสำคัญทางยุทธศาสตร์ของมหาสมุทรอินเดีย
	ความสัมพันธ์ทางการทูตของไทยกับกลุ่มประเทศเกิดใหม่จากยูโกสลาเวีย (เดิม)

	สรุป
	สรุปสอบย่อยประจำภาค
ภาคต้น ๒๕๔๐	บทนำ
	ภูมิหลังของโลกร่วมสมัย
	พินิจโลกร่วมสมัย
	เอเชียใต้
	โลกอนาคตกับความขัดแย้งทางวัฒนธรรม
	สรุปการเลือกข่าวต่างประเทศและวิเคราะห์ข่าว
	IMF
ภาคต้น ๒๕๔๑	บทนำ
	ภูมิหลังของโลกร่วมสมัย
	พินิจโลกร่วมสมัย
	ปัญหาอาวุธนิวเคลียร์
	วัฒนธรรมโลกในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๑ : Americanization?
	สรุปผลงานของนักเรียน
	สรุป
ภาคต้น ๒๕๔๒	บทนำ
	พินิจโลกร่วมสมัย
	การค้นพบโลกใหม่ถึงสงครามเย็น
	สรุปเหตุการณ์ปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต
	วัฒนธรรมโลก : Métissage culturel หรือ Americanization?
ภาคต้น ๒๕๔๓	บทนำ
	จีน : มหาอำนาจในศตวรรษที่ ๒๑?
	สรุป : การปรับตัวเข้ากับยุคใหม่
ภาคต้น ๒๕๔๔	โลก ๓ ยุค : อาณานิคม สงครามเย็น และหลังสงครามเย็น
	จีน : อาณาจักรกลาง (Middle Kingdom - Zhong Guo) ยุคใหม่
ภาคต้น ๒๕๔๕	โลก ๓ ยุค : อาณานิคม สงครามเย็น และหลังสงครามเย็น, เหตุการณ์
	วันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๔๔ : สาเหตุและความหมาย

ภาคต้น ๒๕๔๖	โลก ๓ ยุค : อาณานิคม สงครามเย็น และหลังสงครามเย็น, เหตุการณ์วันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๔๔ : สาเหตุและความหมาย ประวัติศาสตร์ร่วมสมัย
ภาคต้น ๒๕๔๗	โลก ๓ ยุค : อาณานิคม สงครามเย็น และหลังสงครามเย็น เหตุการณ์วันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๔๔ : สาเหตุและความหมาย จีน : ฝันร้ายของตะวันตก เอกสารอ่านประกอบ ๑ จีนเป็นฝันร้ายของใคร? เอกสารอ่านประกอบ ๒ จีนกับการพัฒนาของเอเชีย : ข้อคิดสำหรับไทย เอกสารอ่านประกอบ ๓ China's Century เอกสารอ่านประกอบ ๔ กระแสแข่งดุป่วนหนัก ผู้ผลิตชิ้นส่วนรถยนต์จีน เอกสารอ่านประกอบ ๕ แบงก์ชาติจีนชี้เศรษฐกิจลดความร้อนแรง เอกสารอ่านประกอบ ๖ "ลังโคม" ผุดร้านค้าปลีกแห่งแรกในเซี่ยงไฮ้ เอกสารประกอบการบรรยาย สหภาพยุโรป
ภาคต้น ๒๕๔๘	บทนำประวัติศาสตร์โลกปัจจุบัน จีน : มังกรย่อมเป็นมังกรอยู่ดี จีน : ความเปลี่ยนแปลงและความโดดเด่น เอกสารอ่านประกอบ ภูมิทัศน์การเมืองโลกที่เปลี่ยนไป ประเทศจีน
ภาคต้น ๒๕๔๙	บทนำ ภูมิหลังโลก ๓ ยุค จีน : คู่แข่งหรือหุ้นส่วนของตะวันตก
ภาคต้น ๒๕๕๐	ความนำ จีน : บนเส้นทางการขยายอำนาจและอิทธิพลแนวสันติ
ภาคต้น ๒๕๕๑	บทนำ จีน : ฤๅจะเป็นจักรวรรดินิยมยุคใหม่?
ภาคต้น ๒๕๕๒	บทนำ : ความนำอธิบายเนื้อหาวิชาโดยสังเขป จีน : ศูนย์กลางทุนนิยมใหม่
ภาคต้น ๒๕๕๓	บทนำ : ประวัติศาสตร์ร่วมสมัยในบริบทกระแสโลก จีน : ยังคงถูกจับตามองจากทุกมุมโลก

ภาคต้น ๒๕๕๔	บทนำ : ประวัติศาสตร์ร่วมสมัยในบริบทกระแสโลก จีนและอินเดีย : มหาอำนาจทางเศรษฐกิจใหม่กับบทบาทวิกฤติเศรษฐกิจโลก
ภาคต้น ๒๕๕๕	บทนำ : ว่าด้วยแนวโน้มและการศึกษาประวัติศาสตร์ร่วมสมัย จีนเป็นหมายเลขสองของโลกแล้ว : ชาวโลกและชาวจีนคิดเรื่องนี้อย่างไร สรุป
ภาคต้น ๒๕๕๖	บทนำ : ความนำและอธิบายเนื้อหาวิชาโดยสังเขป จีน : รู้จักจีนและนโยบายใหม่ภายใต้ผู้นำ 5th G สรุป
ภาคต้น ๒๕๕๗	บทนำ : ความนำและอธิบายเนื้อหาวิชาโดยสังเขป จีน : ผู้สร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ของโลกอนาคต สรุป
ภาคต้น ๒๕๕๘	บทนำ : จุดมุ่งหมายและขอบเขตการศึกษา จีน : ผู้นำรุ่นที่ ๕ กับปัญหาที่ท้าทาย สรุป

๒. พื้นฐานอารยธรรมไทย

ภาคสอง ๒๕๓๑	จุดมุ่งหมายของการสอนวิชาพื้นฐานอารยธรรมไทย
ภาคสอง ๒๕๓๒	จุดมุ่งหมายของการสอนวิชาพื้นฐานอารยธรรมไทย
ภาคสอง ๒๕๓๔	ภาษาและวรรณคดีไทย อารยธรรมไทย
ภาคสอง ๒๕๓๕	บทนำและความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับพื้นฐานอารยธรรม ภาษาในอารยธรรมไทย สายธารแห่งอารยธรรมไทย
ภาคสอง ๒๕๓๖	ข้อคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับพื้นฐานอารยธรรม สรุปการเมืองการปกครองไทย (๑) สรุปการเมืองการปกครองไทย (๒)

ภาคสอง ๒๕๓๗	เกริ่นนำ
	ข้อคิดบางประการเกี่ยวกับพื้นฐานอารยธรรม
	ภาษาไทยกับอารยธรรมไทย
	วรรณคดีกับอารยธรรมไทย
	การปฏิรูปประเทศให้ทันสมัยในสมัยรัชกาลที่ ๕
	การกระจายอำนาจและการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง
	สรุปปิดวิชา
ภาคสอง ๒๕๓๘	ศาสนาในอารยธรรมไทย
ภาคสอง ๒๕๓๙	บทนำ
	ภาษาไทยกับอารยธรรมไทย
	ศาสนาในสังคมไทย
ภาคสอง ๒๕๔๐	บทนำ
	ภาษาไทยกับอารยธรรมไทย
	ศาสนาในสังคมไทย
ภาคสอง ๒๕๔๑	บทนำ
ภาคสอง ๒๕๔๒	บทนำ
ภาคสอง ๒๕๔๓	บทนำ
	สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการของสังคมมนุษย์ในประเทศและลักษณะสังคม
	วัฒนธรรมยุคต้นของประเทศ
ภาคสอง ๒๕๔๔	บทนำ : จุดมุ่งหมายในการศึกษาและเนื้อหาสาระหลักสูตร
	สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการของสังคมมนุษย์ในประเทศและลักษณะสังคม
	วัฒนธรรมยุคต้นของประเทศ
	การปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม : ความเป็นมาและข้อคิดเห็น
	สังเขปเส้นทางแพรไหม
ภาคสอง ๒๕๔๕	บทนำ : จุดมุ่งหมายของการศึกษาและเนื้อหาสาระการบรรยาย
	สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ : ปัจจัยที่กำหนดพัฒนาการของสังคมมนุษย์
	สรุป

ไทยศึกษา

ภาคต้น ๒๕๔๖	บทนำ : จุดมุ่งหมายของวิชาไทยศึกษา ภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทย เอกสารอ่านประกอบเรื่องการพัฒนา สรุปไทยศึกษา
ภาคสอง ๒๕๔๗	บทนำ : จุดมุ่งหมายของวิชาไทยศึกษา ภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทย สรุปไทยศึกษา เอกสารอ่านประกอบเรื่องการพัฒนา
ภาคสอง ๒๕๔๘	จุดมุ่งหมายของวิชาไทยศึกษา : ศึกษาไทย ภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทย สรุปไทยศึกษา สรุปพัฒนาการการศึกษาเรื่องไทย สรุปหัวข้อการทำวิจัย
ภาคสอง ๒๕๔๙	จุดมุ่งหมายของวิชาไทยศึกษา : ศึกษาไทย ภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทย เอกสารอ่านประกอบ หัวข้อการประชุมไทยศึกษานานาชาติที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ม.ค. ๒๐๐๘ สังคมไทยในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลง
ภาคสอง ๒๕๕๐	จุดมุ่งหมายของวิชาไทยศึกษา : ศึกษาไทย ภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทย เอกสารเพิ่มเติม ดินโคลนถล่มที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่
ภาคสอง ๒๕๕๑	จุดมุ่งหมายและขอบเขตของวิชาไทยศึกษา สรุปไทยศึกษา ภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทย เอกสารอ่านประกอบ : ดิน น้ำ ลม ไฟ สำคัญไฉนต่อชีวิต เอกสารอ่านประกอบ : ดินโคลนถล่มที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ เอกสารอ่านประกอบ : อุทกภัยบ้านน้ำก้อ ตำบลน้ำก้อ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์

ภาคสอง ๒๕๕๒	จุดมุ่งหมายและขอบเขตของวิชาไทยศึกษา : ศึกษาไทย ภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทย มนุษย์กับความเน่าเสีย สรุปไทยศึกษา
ภาคสอง ๒๕๕๓	จุดมุ่งหมายและขอบเขตของวิชาไทยศึกษา : ศึกษาไทย ภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทย ภูมิศาสตร์มนุษย์ (Human Geography) เอกสารประกอบการสอน : แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (๒๕๕๕ - ๒๕๕๙)
ภาคสอง ๒๕๕๔	จุดมุ่งหมายของวิชาไทยศึกษา : ศึกษาไทย ภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทย : ภูมิศาสตร์การคมนาคมขนส่ง (Transport Geography) เอกสารประกอบการสอน : แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (๒๕๕๕ - ๒๕๕๙)
ภาคสอง ๒๕๕๕	จุดมุ่งหมายและขอบเขตการศึกษา ภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทย : ภูมิศาสตร์การเกษตร (Agricultural Geography) เอกสารประกอบการสอน : แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (๒๕๕๕ - ๒๕๕๙)
ภาคสอง ๒๕๕๖	จุดมุ่งหมายและขอบเขตการศึกษา ภูมิศาสตร์พลังงาน เอกสารประกอบการสอน : แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (๒๕๕๕ - ๒๕๕๙) สรุป
ภาคสอง ๒๕๕๗	จุดมุ่งหมายและขอบเขตการศึกษา ภูมิศาสตร์มหาสมุทรของไทย เอกสารประกอบการสอน : แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (๒๕๕๕ - ๒๕๕๙) สรุป

ภาคสอง ๒๕๕๘ จุดมุ่งหมายและขอบเขตการศึกษา
ภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทยและภูมิศาสตร์กับโอลิมปิควิชาการ
เอกสารประกอบการสอน : แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (๒๕๕๕ - ๒๕๕๙)

ข. วิชาเลือกเสรี

๑. ประวัติศาสตร์ไทย

ภาคสอง ๒๕๓๒ บทนำ
การก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัย
อาณาจักรโบราณ–สมัยอยุธยา
บทนำ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ พัฒนาการทางประวัติศาสตร์

ภาคสอง ๒๕๓๓ บทนำ
รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก : การสร้างเมือง
รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก : การปกครอง
การปฏิรูปบ้านเมืองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ภูมิศาสตร์เบื้องหลังประวัติศาสตร์
พัฒนาการทางประวัติศาสตร์

ภาคสอง ๒๕๓๔ บทนำ
ประวัติศาสตร์ไทย ๑
ประวัติศาสตร์ไทย ๒
รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก: การสร้างเมือง
รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก: การปกครอง
การปฏิรูปบ้านเมืองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ทบทวน)
การปฏิรูปบ้านเมืองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (การปกครองส่วนภูมิภาค)
การปฏิรูปบ้านเมืองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (การต่างประเทศกับเอกราช)

ภาคสอง ๒๕๓๕	บทนำ
	วิชาประวัติศาสตร์ไทย : บทนำ
	ภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์
	สมัยก่อนประวัติศาสตร์ และพัฒนาการของแคว้นโบราณในดินแดนประเทศไทย
	รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
	ความนำ : หลักฐานเอกสารในการศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์
	สมัยรัชกาลที่ ๕
	การปฏิรูปบ้านเมืองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
	การปฏิรูปในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว : การต่างประเทศ
	การปฏิรูปการปกครองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
	ปัญหาบางประการจากการพัฒนาเศรษฐกิจในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมา
ภาคต้น ๒๕๓๘	บทนำ
	รัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. ๒๓๒๕ - ๒๓๙๔)
	การปฏิรูปในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว : การต่างประเทศ
	พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการปฏิรูปบ้านเมือง
ภาคสอง ๒๕๓๙	บทนำ
	ภูมิศาสตร์การเมืองไทย
	พินิจรัตนโกสินทร์
	รัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. ๒๓๒๕ - ๒๓๙๔)
	การเผชิญกับจักรวรรดินิยม : ยุทธวิธีและผลสืบเนื่อง
	การเมืองไทยในช่วง พ.ศ. ๒๕๑๖ - ๒๕๓๑
	เศรษฐกิจและการต่างประเทศของไทยในช่วง พ.ศ. ๒๕๑๖ - ๒๕๓๑
	เศรษฐกิจไทย’๓๙ : ครึ่งแรกอ่อนล้า...ครึ่งหลังยังมากปัญหา

	เอกสารอ่านประกอบ : เหตุการณ์ทางการเมืองระหว่าง ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ - ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๙
	เอกสารอ่านประกอบ : สภาพแวดล้อมกับการเมืองไทยระหว่าง ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ - ๒๕๓๕
ภาคต้น ๒๕๔๑	ความนำ
	สังเขปสมัยรัชกาลที่ ๑ - รัชกาลที่ ๔ (พ.ศ. ๒๓๒๕ - ๒๔๑๑)
	รัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. ๒๓๒๕ - ๒๓๙๔)
	การเมืองไทยในช่วง พ.ศ. ๒๕๑๖ - ๒๕๓๑
	สรุปเศรษฐกิจไทยในช่วง พ.ศ. ๒๕๐๔ - ๒๕๓๙
	โครงการพระราชดำริในช่วง พ.ศ. ๒๕๑๖ - ๒๕๒๕
ภาคสอง ๒๕๔๓	บทนำ : ศึกษาอดีตเพื่อให้มองการณ์ไกล
	มองต่างชาติ เหลียวมองไทย
ภาคต้น ๒๕๕๒	กล่าวนำ : ศึกษาประวัติศาสตร์ไทย ทำไม และอย่างไร
	สังคมและวัฒนธรรมไทย : ความหลากหลาย
	กรุงสุโขทัยเป็นราชธานี (พ.ศ. ๑๗๖๒ - ๑๙๘๑)
	การโยงอำนาจเข้าสู่องค์พระมหากษัตริย์: จุดเริ่มต้นการปฏิรูปบ้านเมืองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
	ชาวจีนในสมัยอยุธยา : สถานะในประวัติศาสตร์
	วิชาประวัติศาสตร์ไทย : สุโขทัย
	สังคมสมัยประวัติศาสตร์ยุคต้นในดินแดนประเทศไทย
	สังเขปในการศึกษา

ประวัติศาสตร์ไทย : ความสัมพันธ์กับโลกตะวันตก

ภาคสอง ๒๕๕๗	บทนำ : จุดมุ่งหมายและขอบเขตการศึกษา
	ไก่ไวน์แดง (Coq au vin rouge)
	โลกตะวันตกในสายตานักเดินทาง
	Sugee Cake
	สรุป

๒. ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออก

ภาคต้น ๒๕๓๔	มองโลกเอเชียตะวันออก
	ข้อคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออก
	เอเชียตะวันออก
ภาคต้น ๒๕๓๕	จีนจะเดินทางไปตามแนวทางใด
	จีนกับแนวทางในอนาคต
	ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับประเทศมหาอำนาจ
ภาคต้น ๒๕๔๐	บทนำ
	เรื่องของเอเชียตะวันออกในช่วงนี้
	ฮ่องกง, ฮ่องกงภาคผนวก
	ทิเบต
	ไต้หวัน
ภาคต้น ๒๕๔๓	บทนำ
	ชาติจีนชาติไทยมิใช่อื่นไกลพี่น้องกัน
	จีน, พุทธศาสนาในจีน
	ญี่ปุ่น
	เกาหลี
ภาคต้น ๒๕๔๙	บทนำ ภูมิหลังเอเชียตะวันออก
	“ปัญหาความยากจน” ภาพซ้อนในการพัฒนาแบบ “อัศจรรย์จีน”
	บทนำ สารสนเทศเอเชียตะวันออก
	เกาหลี
	จีน
	ญี่ปุ่น
	ไต้หวัน
	เอกสารอ่านประกอบ พุทธศาสนาในจีน
	ฉากประวัติศาสตร์เกาหลีในเรื่อง “แดจังกึม”
ภาคต้น ๒๕๕๓	บทนำ
	ชนกลุ่มน้อยในจีน
	เอกสารประกอบหมายเลข ๑ รายชื่อชนกลุ่มน้อยของจีนทั้ง ๕๕ ชนชาติ

ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออก : บูรพาภิวัตน์ศึกษา

ภาคสอง ๒๕๕๖	บทนำ : จุดมุ่งหมายและขอบเขตการศึกษา
	จีน : โอกาสและยุทธศาสตร์การสร้างตะวันออกใหม่
	สรุป

๓. ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ภาคต้น ๒๕๓๑	บทนำ
ภาคต้น ๒๕๓๓	พม่าหลังสงครามโลกครั้งที่สอง
ภาคต้น ๒๕๓๔	พม่า
	อินโดนีเซียในปัจจุบัน
	บรูไนฯ
	เอเชียตะวันออกเฉียงใต้
	ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้
	ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
ภาคต้น ๒๕๓๕	เบิกฟ้าเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
	บรูไนฯ
	ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้
	อินโดนีเซีย, อินโดนีเซียช่วงที่ประธานาธิบดีซูการ์โนปกครอง, อินโดนีเซียในปัจจุบัน
ภาคต้น ๒๕๓๖	บทนำ : สภาพภูมิศาสตร์กับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ สถานการณ์ทางการเมือง และเศรษฐกิจของอินโดจีน
	อินโดนีเซีย, ประวัติศาสตร์อินโดนีเซีย, อินโดนีเซียช่วงที่ประธานาธิบดีซูการ์โนปกครอง, อินโดนีเซียในปัจจุบัน, สถานการณ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจของอินโดนีเซีย
	เอเชียตะวันออกเฉียงใต้
ภาคต้น ๒๕๓๙	บทนำ
	บทบาทของมหาอำนาจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
ภาคต้น ๒๕๔๒	บทนำ
	ลาว, สรุปประเทศลาว

	บทบาทและท่าทีของมหาอำนาจในอาเซียน
	เอกสารอ่านประกอบ
	เอกสารอ่านประกอบ Asia at Crossroads
ภาคต้น ๒๕๔๔	เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : จากอดีตถึงปัจจุบัน
	ลาว, สรุปประเทศลาว
ภาคต้น ๒๕๔๖	บทนำ
	ลาว : การพัฒนาบนกระแสคลื่นใต้น้ำ
ภาคสอง ๒๕๕๒	บทนำ : เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในปริบทกระแสโลก
	อาเซียนกับโลกตะวันออก

ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ :
เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาความรู้เพื่อนบ้านอาเซียนในฐานะมิตร

ภาคสอง ๒๕๕๔	บทนำ : เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาความรู้เพื่อนบ้านอาเซียนในฐานะมิตร
	เรียนรู้และรู้จักเพื่อนบ้านอาเซียนผ่านผู้นำ นักธุรกิจ ข้าราชการและ
	ชาวบ้าน : เรื่องเล่าจากประสบการณ์จริง
	เอกสารอ่านประกอบ การเตรียมพร้อมของมาเลเซียในการเข้าสู่
	ประชาคมอาเซียน
	เอกสารอ่านประกอบ ศูนย์อาเซียนศึกษา : การรู้จักที่ยังรอความเข้าใจ

๔. การเมืองการปกครองประเทศไทย
(สอนร่วมกับกองวิชากฎหมายและสังคมศาสตร์)

ภาคสอง ๒๕๓๖	สรุปวิชาการเมืองการปกครอง
ภาคต้น ๒๕๓๗	การปฏิรูปประเทศให้ทันสมัยในสมัยรัชกาลที่ ๕
ภาคสอง ๒๕๓๗	บทนำ
	ข้อคิดบางประการเกี่ยวกับการเรียนวิชาการเมืองการปกครองไทย
	เอกสารอ่านประกอบ : การกระจายอำนาจและการรวมอำนาจ
	เข้าสู่ศูนย์กลาง

๕. ประวัติศาสตร์ยุโรป

ภาคสอง ๒๕๔๑	บทนำ
	ยุโรปในสมัยต่าง ๆ
	สงครามเย็น
	สงครามเย็น : สองยุโรป สองอุดมการณ์ สองระดับพัฒนา
	สหภาพยุโรป
	รัสเซียและประเทศในยุโรปตะวันออก
	วัฒนธรรมและเทคโนโลยี
	สรุปนโยบายกลาสนอสต์และเปเรสตรอยก้า
	สงครามในบอสเนีย เฮอร์เซโกวิน่า, ปัญหาคอซอวอบนทางแยก
ภาคสอง ๒๕๕๘	จุดมุ่งหมายและขอบเขตของการศึกษาประวัติศาสตร์ยุโรป
	ยุโรปในความทรงจำ

๖. ประวัติศาสตร์อเมริกา

ภาคสอง ๒๕๔๐	บทนำ
ภาคสอง ๒๕๔๒	บทนำ
	วัฒนธรรมและค่านิยมอเมริกัน
ภาคสอง ๒๕๔๔	ทำไมจึงควรศึกษาประวัติศาสตร์อเมริกา
	สหรัฐอเมริกากับยุโรป
	สหภาพยุโรป
	สงครามเย็น
	Americanization กับประชาคมโลก
ภาคต้น ๒๕๔๗	การเมืองระหว่างประเทศ : ระเบียบโลกยุคอเมริกา
	ประวัติศาสตร์อเมริกันศึกษา : ประสบการณ์และข้อสังเกต
ภาคสอง ๒๕๕๑	กล่าวนำ
	วัฒนธรรมอเมริกา : วัฒนธรรมโลก?
	American Economy Collapsing
	Stopping By Woods On A Snowy Evening

ภาคสอง ๒๕๕๕ กล่าวนำ : ศึกษาประวัติศาสตร์อเมริกาทำไมและอย่างไร
วัฒนธรรมอเมริกัน : วัฒนธรรมโลก?
สรุป

๗. หัวข้อพิเศษทางประวัติศาสตร์

- ประวัติศาสตร์ความมั่นคงของโลก

ภาคสอง ๒๕๔๕ โลก ๓ ยุค-บริบททางประวัติศาสตร์ (Historical Context)
ในการศึกษาประวัติศาสตร์ความมั่นคงของโลก

- ประวัติศาสตร์ยุคสงครามเย็น

ภาคสอง ๒๕๔๖ การศึกษาประวัติศาสตร์ยุคสงครามเย็น : ทำไมและอย่างไร
สงครามเย็นในยุโรปตะวันตก
เอกสารอ่านประกอบ

- ประวัติศาสตร์ทุนนิยมโลก

ภาคสอง ๒๕๔๗ บทนำ โลกสามยุค-บริบททางประวัติศาสตร์ (Historical Context)
ในการศึกษาประวัติศาสตร์ทุนนิยมโลก
บทบาทของจีนกับการค้าโลกในศตวรรษใหม่
เอกสารอ่านประกอบ ทุนนิยมจีน : สมัย Treaty ports จนถึงปัจจุบัน

- เปรียบเทียบพัฒนาการประชาธิปไตยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ภาคต้น ๒๕๔๘ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภายใต้บริบทโลก
ลาว : การพัฒนานำการเมือง
สรุป

- จีนกับความมั่นคงของโลก

ภาคสอง ๒๕๔๘ บทนำ : โลก ๓ ยุค-ความมั่นคงของโลกในบริบททางประวัติศาสตร์
จีนกับไทยพี่น้องสองสายเลือด

- ประวัติศาสตร์ความมั่นคงโลกกับประเทศไทย

ภาคสอง ๒๕๔๙ บทนำ
จีนกับความมั่นคงโลก
จีนกับไทยพี่น้องสองสายเลือด

- การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมของโลกในกระแสโลกาภิวัตน์

ภาคต้น ๒๕๕๐ โลกสามยุคในมิติแห่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
จีน : โลกขงจื๊อแบบจารีตสู่โลกขงจื๊อในยุคโลกาภิวัตน์
เอกสารอ่านประกอบหมายเลข ๑ พุทธศาสนาในจีน
เอกสารอ่านประกอบหมายเลข ๒ ลัทธิเต๋า
เอกสารอ่านประกอบหมายเลข ๓ ราชวงศ์ต่าง ๆ ที่ปกครองจีน
เอกสารอ่านประกอบหมายเลข ๔ ขงจื๊อฟื้นชีพ
เอกสารอ่านประกอบหมายเลข ๕ แนวคิดของศาสตราจารย์อึ้ง ออนโซ

- ความมั่นคงของโลกในบริบท (context) ทางประวัติศาสตร์และร่วมสมัย

ภาคสอง ๒๕๕๐ ความมั่นคงของโลกในบริบท (context) ทางประวัติศาสตร์และร่วมสมัย
ความมั่นคงของมนุษย์ : พื้นฐานสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางสังคม

- ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ภาคต้น ๒๕๕๑ บทนำ
กำเนิดรัฐชาติ : การปฏิรูปการปกครองสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

- พระจุลจอมเกล้าศึกษาว่าด้วยการสร้างความมั่นคงของชาติ

ภาคสอง ๒๕๕๓

การศึกษาเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หรือ พระจุลจอมเกล้าศึกษา (King Chulachomkalo Studies) ทำไม และอย่างไร

การปฏิรูปทางการทหาร : การสร้างทหารอาชีพและสถาบันทหาร และบทบาทของทหารที่มีต่อความมั่นคงของชาติ

- การศึกษาความมั่นคงของไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวผ่านมุมมองปัจจุบัน

ภาคต้น ๒๕๕๔

การศึกษาความมั่นคงของไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวผ่านมุมมองปัจจุบัน

ความสำคัญของเวทีโลกกับความมั่นคงของไทย : บทบาทของมหาอำนาจไม่ใช่เรื่องใหม่

- มุสลิมศึกษาในโลกปัจจุบัน

ภาคต้น ๒๕๕๕

มุสลิมศึกษา : ศึกษาอะไร ทำไม และอย่างไร

จีนและมองโกเลีย : มุสลิม-คนนอกด่าน

เอกสารอ่านประกอบ : จีน

สรุป

- ไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน

ภาคต้น ๒๕๕๖

จุดมุ่งหมาย และขอบเขตการศึกษา และวิธีการทางประวัติศาสตร์

ไทยกับลาวและกัมพูชา : ความร่วมมือในการพัฒนา

สรุป

- เอเชียใต้

ภาคต้น ๒๕๕๗

บทนำ: จุดมุ่งหมาย และขอบเขตการศึกษา
ภารตาภิวัตน์ : การพัฒนาอินเดียภายหลังได้รับเอกราช
เรื่องอินเดียเพิ่มเติม
สิกขิม
เอกสารอ่านประกอบ : สงครามและสันติภาพในโลกปัจจุบัน : กรณีปัญหาความมั่นคงในเอเชียใต้
เอกสารอ่านประกอบ : Amartya Sen บรรยาย
สรุป

- อาเซียนศึกษา

ภาคต้น ๒๕๕๘

บทนำ : จุดมุ่งหมาย และขอบเขตการศึกษา
ไทยกับเพื่อนบ้านในอาเซียน : ความร่วมมือในการพัฒนา

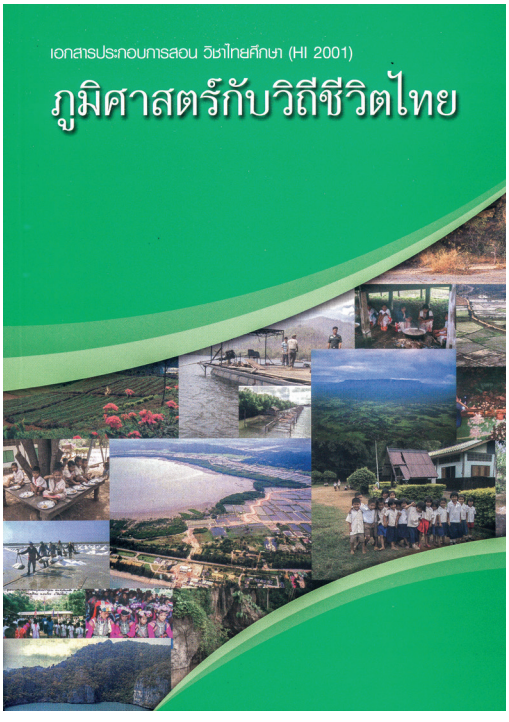
ภาคที่ ๑

“วิชาไทยศึกษา : จากพื้นฐานอารยธรรมไทยสู่ไทยศึกษา”

...นักเรียนได้มีความรู้เกี่ยวกับชีวิตของเราเอง ในฐานะที่เป็นคนไทย และอาศัยอยู่ในผืนแผ่นดินไทยนี้ ขนบธรรมเนียมและความเป็นอยู่ของคนในชาติอาจจะมีความแตกต่างกันบ้างก็เนื่องจากแต่ละคนมีประสบการณ์ในชีวิตที่แตกต่างกันมา ถ้าเราเรียนรู้แบบแผน ความประพฤติปฏิบัตินี้ไว้ก็จะทำให้เข้าใจสังคมไทยดีขึ้น เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตต่อไป...

(พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี “อารยธรรมไทย” **วิชาพื้นฐานอารยธรรมไทย**, ๕ กันยายน ๒๕๓๔)

สีชอหนุ่มสาวผัวเมีย
ที่เพิ่งมีลูกคนแรก

เอกสารประกอบการสอน วิชาไทยศึกษา (HI 2001)
ภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทย

ไทยศึกษา
จุดมุ่งหมายและขอบเขตการศึกษา

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
ทางสายกลาง
พอประมาณ
มีเหตุผล
มีภูมิคุ้มกัน
ในตัวที่ดี
ความรู้
คุณธรรม
นำไปสู่
เศรษฐกิจ/สังคม/สิ่งแวดล้อม/วัฒนธรรม
สมดุล/พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง

ให้ความสำคัญต่อปัจจุบัน (short term orientation)
- ชอบความสบาย (indulgence) หรือมีวินัยและอดกลั้น (restraint)

สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ :
ปัจจัยที่กำหนดพัฒนาการ
ของสังคมมนุษย์

...สังคมแต่ละสังคมย่อมพัฒนาต่างกันออกไปตามรากฐานหรือพื้นฐานความเป็นมาของตน รวมทั้งความสามารถในการปรับตัวต่อสถานการณ์ที่เกิดใหม่ สภาพภูมิรัฐศาสตร์ทำให้สังคมไทยเป็นสังคมเปิดที่รับวัฒนธรรมจากต่างประเทศเข้ามาตลอดเวลาอย่างต่อเนื่อง มีทั้งที่ผสมผสานได้กลมกลืนลงตัวดี และที่ก่อให้เกิดปัญหาตามมา...

...เรื่องของวัฒนธรรมมีวิธีการศึกษาหลายแง่มุม การย้ายถิ่นทำให้คนต่างวัฒนธรรมต้องมาพบกัน ทำให้เกิดความขัดแย้งกันได้ ถ้าเราเข้าใจลักษณะวัฒนธรรมของผู้อื่นอาจจะลดความขัดแย้งกันได้บ้าง...

(พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, “จุดมุ่งหมาย และขอบเขตการศึกษา”, **วิชาไทยศึกษา**, ๔ กันยายน ๒๕๕๘)

กองวิชาประวัติศาสตร์ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าได้เปิดสอนวิชา “พื้นฐานอารยธรรมไทย” ในปีการศึกษา ๒๕๓๑ มีเนื้อหาที่สำคัญคือ การศึกษาเรื่องเกี่ยวกับไทยในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นภูมิศาสตร์ โบราณคดี ประวัติศาสตร์ การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ ศิลปกรรม และวัฒนธรรมศึกษา

ต่อมาในปีการศึกษา ๒๕๔๕ ได้เปลี่ยนชื่อวิชาเป็น “ไทยศึกษา” พร้อมกับปรับเนื้อหาให้มีความทันสมัยเหมาะสมยิ่งขึ้น เพื่อให้นักเรียนนายร้อยได้มีความพร้อมที่จะออกไปรับราชการในพื้นที่ต่าง ๆ เช่น เพิ่มหัวข้อในการศึกษาเรื่องท้องถิ่น การพัฒนา และการทำสงครามต่อสู้กับความยากจน เป็นต้น

วิธีการเรียนการสอน นอกจากการบรรยายในชั้นเรียนตามปกติแล้ว ทุกปีการศึกษายังได้มีการจัดหลากหลายกิจกรรม ได้แก่ การนำเสนอหน้าชั้นเรียนของนักเรียนนายร้อย การจัดสาธิตนาฏศิลป์ดนตรีไทยของกรมศิลปากร การทัศนศึกษาโครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดาและพระบรมมหาราชวัง นักเรียนนายร้อยจึงได้รับความรู้ ประสบการณ์ และซาบซึ้งในความเป็นไทยอย่างแท้จริง

การตีพิมพ์บทพระราชนิพนธ์คำสอนวิชาพื้นฐานอารยธรรมไทย และวิชาไทยศึกษา ณ ที่นี้ได้ตีพิมพ์เฉพาะบทนำซึ่งเป็นการอธิบายว่าวิชาไทยศึกษา มีวัตถุประสงค์และพัฒนาการของการศึกษาอย่างไร ศึกษาอะไร ทำไม และอย่างไร ส่วนพระราชนิพนธ์คำสอนที่ทรงสอนในหัวข้อ “ภูมิศาสตร์กับวิถีไทยนั้น” ไม่ได้อัญเชิญมาตีพิมพ์เนื่องจากทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตีพิมพ์เป็นพระราชนิพนธ์อีกเล่มหนึ่งต่างหาก

วิชาพื้นฐานอารยธรรมไทย (HI 2001)

พื้นฐานอารยธรรมไทย : จุดมุ่งหมายในการศึกษาและเนื้อหาสาระหลักสูตร

พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ
๑๔ กันยายน ๒๕๔๔

๑. ทำไมจึงต้องเรียนวิชาพื้นฐานอารยธรรมไทย

สังคมแต่ละสังคมย่อมพัฒนาต่างกันออกไปตามรากฐานหรือพื้นฐานความเป็นมาของตน รวมทั้งความสามารถในการปรับตัวต่อสิ่งใหม่ ๆ ที่รับเข้ามา สภาพภูมิรัฐศาสตร์ทำให้สังคมไทยเป็นสังคมเปิด ที่รับวัฒนธรรมจากต่างประเทศเข้ามาตลอดเวลาอย่างต่อเนื่อง มีทั้งที่ผสมผสานได้กลมกลืนลงตัวดี และที่ก่อให้เกิดปัญหาตามมา ช่วงนี้เป็นช่วงที่สังคมไทยกำลังมีปัญหาความขัดแย้งระหว่างค่านิยมวิถีชีวิตแบบเก่าและแบบใหม่ การเกิดปัญหาทางการเมือง และวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๐ ต่อเนื่องถึงปัจจุบัน เมื่อมาประกอบเข้ากับการที่สังคมโลกปัจจุบันกำลังดำเนินไปในกระแสโลกาภิวัตน์ที่โลกทั้งโลกเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเดียวกันจากฐานความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จึงทำให้ปัญหาต่าง ๆ ทวีความรุนแรงขึ้น เช่น การขึ้นลงของราคาน้ำมันในตลาดโลกทำให้เศรษฐกิจไทยซึ่งกำลังดำเนินการต่าง ๆ เพื่อฟื้นตัวนั้นต้องปรับทิศทางให้สอดคล้องกับสภาวะประเทศ ในภูมิภาคอื่น ๆ ก็ประสบปัญหาเรื่องราคาน้ำมันเช่นกัน จนเกรงกันว่าจะส่งผลต่อเศรษฐกิจโลก ทำให้เกิดภาวะถดถอยได้

การเรียนวิชาพื้นฐานอารยธรรมไทยทำให้เข้าใจวิถีชีวิตและวัฒนธรรมไทยด้านต่าง ๆ ทั้งในด้านความเป็นมา การเปลี่ยนแปลง การรับวัฒนธรรมจากต่างประเทศ การปรับตัว และปัญหาที่เกิดจากการปรับตัว เมื่อมีความเข้าใจที่กระจ่างย่อมทำให้นำมาประยุกต์ใช้เชิงปฏิบัติในการงานต่าง ๆ ได้ รวมทั้งปรับตัวได้ดีในกระแสความเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างรวดเร็วหลากหลาย

๒. เนื้อหาสาระของหลักสูตร

- ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับคำว่า “อารยธรรม” และ “วัฒนธรรม”
- สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการของสังคมมนุษย์ในดินแดนประเทศไทย
- เทคโนโลยีพื้นบ้านและภูมิปัญญาไทย
- ลักษณะการปกครองของไทย : สถาบันการปกครอง สถาบันทหาร
- ศาสนาในประเทศไทย
- ลักษณะเศรษฐกิจไทย
- ประเพณีหลวง ประเพณีราษฎร์
- ภาษาและวรรณคดีไทย
- ศิลปกรรมไทย
- ดนตรีและนาฏศิลป์ไทย
- ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น : นครนายก
- มิติใหม่ในการพัฒนาชุมชน
- วัฒนธรรมไทยในกระแสโลกาภิวัตน์

๓. ข้อพิจารณาในการศึกษา

การศึกษาวิชาพื้นฐานอารยธรรมไทยจะต้องศึกษาในมิติที่กว้าง ให้เห็นถึงความเป็นมา ความสืบเนื่อง ความเปลี่ยนแปลง และการปรับตัวของวัฒนธรรม ทั้งในด้านรูปธรรมและนามธรรม รวมทั้งสามารถนำความรู้ที่ได้เรียนมานั้นไปใช้ในเชิงปฏิบัติได้ อาจสรุปข้อพิจารณาของเรื่องต่าง ๆ ในหลักสูตรได้ดังนี้

๓.๑ สภาพภูมิศาสตร์กับการตั้งถิ่นฐาน การตั้งบ้านเรือน และการพัฒนาวัฒนธรรม

การตั้งถิ่นฐานจะมีผลต่อบ้านเรือนที่อยู่อาศัยและการทำมาหาเลี้ยงชีพทั้งในชุมชนเมืองและชุมชนชนบท คนย่อมหาบ้านเรือนที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำแหล่งอาหารใกล้ที่ทำงานหาเลี้ยงชีพ ที่อยู่ได้สะดวกสบาย มีสภาพภูมิประเทศภูมิอากาศเหมาะสม บ้านเรือนที่อยู่อาศัยต้องสร้างให้เหมาะกับภูมิอากาศ ถ้าไม่สามารถหาพื้นที่ที่มีสภาพเหมาะสมได้ก็ต้องใช้เทคโนโลยีปรับปรุงให้ความเป็นอยู่ดีขึ้น ในด้านวัฒนธรรม การตั้งถิ่นฐานก็มีส่วนกำหนดลักษณะของวัฒนธรรมว่า จะเป็นวัฒนธรรมปิดหรือวัฒนธรรมที่เปิดกว้างต่อสิ่งใหม่ ๆ ไปจนถึงการผสมผสานทางด้านวัฒนธรรม

๓.๒ การเมืองการปกครอง มนุษย์ไม่สามารถอยู่คนเดียวได้ ต้องอยู่เป็นกลุ่ม เพื่อช่วยกันป้องกันอันตรายต่าง ๆ ที่จะเกิดมีขึ้น และร่วมมือช่วยกันพัฒนาให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองร่วมกัน การที่คนจำนวนมากจะอยู่ร่วมกันได้ก็ต้องมีกฎระเบียบ แบบแผนการปกครอง เพื่อรักษาผลประโยชน์ร่วมกัน ต้องมีการกำหนดชัดว่าใครจะเป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ตัดสินข้อพิพาทที่เกิดขึ้นจากผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกัน จะใช้ตัวบทกฎหมายอย่างไรเป็นแนวทางการตัดสิน ลักษณะทางการเมืองการปกครองที่เหมาะสมกับแต่ละสังคมและในแต่ละสมัยนั้นมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของบุคคลในสังคมนั้น สถาบันหนึ่งที่มีความสำคัญในการเมืองการปกครอง คือ สถาบันทหารซึ่งมีบทบาทในลักษณะต่าง ๆ กันตามสภาพการณ์แห่งยุคสมัย

๓.๓ เศรษฐกิจ เป็นระบบที่เกี่ยวข้องกับความต้องการทางวัตถุของบุคคล หรือว่าเกี่ยวกับการผลิตและการจำหน่ายสิ่งที่เป็นความต้องการของสังคม ปัจจุบันนี้ระบบเศรษฐกิจไทยมีความซับซ้อนขึ้น และเติบโตขึ้นมาก แต่การพัฒนาโดยขาดการวางแผนที่ดี ก่อให้เกิดสภาพเศรษฐกิจฟองสบู่ ในขณะเดียวกันการกระจายรายได้ก็มิได้เป็นธรรม เศรษฐกิจจึงเป็นต้นเหตุของปัญหาในสังคมหลายประการที่ผู้บริหารและสมาชิกของสังคมต้องช่วยกันแก้ไขต่อไป ในประเทศเดียวกันอาจจะมีเศรษฐกิจหลายระบบ เช่น ในประเทศไทยขณะนี้นักธุรกิจไทยได้ไปลงทุนในต่างประเทศตั้งบรรษัทข้ามชาติ แต่บางส่วนของสังคมก็ยังมีเศรษฐกิจแบบยังชีพ ค้าขายแลกของกันอยู่

๓.๔ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นเครื่องมือที่ช่วยในการปรับเปลี่ยนแก้ไขชีวิตความเป็นอยู่ให้สุขสบาย มีความสะดวก หรือตื่นเต้นสนุกสนานมากขึ้น ปัจจุบันความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในประเทศไทยก้าวหน้ากว่าแต่ก่อนมาก ส่วนใหญ่เป็นความรู้ที่ได้รับจากประเทศตะวันตก นักวิทยาศาสตร์ไทยต้องนำมาดัดแปลงแก้ไขให้สอดคล้องกับความจำเป็นและความต้องการของคนไทย หรือต้องวิจัยเพิ่มเติมเพื่อให้ได้คำตอบที่เรายังขาดอยู่ เรื่องการวิจัยยังมีสองลักษณะ คือ การวิจัยพื้นฐานโดยมิได้คิดว่าจะนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ แต่จะเป็นประโยชน์ในระยะยาว และการวิจัยแบบประยุกต์ซึ่งขณะนี้มักพยายามให้สอดคล้องกับความต้องการในภาคอุตสาหกรรม นอกจากนั้น มีความตื่นตัวในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเทคโนโลยีพื้นบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านชีวเคมี เภสัชกรรม ค้นคว้าเรื่องสมุนไพรต่าง ๆ การแพทย์แผนไทย การเพาะปลูก การพัฒนาแหล่งน้ำ และเครื่องมือการผลิตต่าง ๆ เพื่อนำมาพัฒนาเป็นเทคโนโลยีเหมาะสม (appropriate technology) ที่สอดคล้องกับฐานะทางเศรษฐกิจและศักยภาพการใช้เทคโนโลยีของชาวบ้านในชนบท เรื่องเทคโนโลยีเหมาะสมนี้โครงการพระราชดำริต่าง ๆ ได้ค้นคว้า และได้นำมาใช้ในหลายโครงการ

๓.๕ ประเพณี เป็นแบบแผนปฏิบัติที่ทำสืบทอดกันมา ธรรมเนียมประเพณีที่สืบต่อมาจนทุกวันนี้หลายอย่างเรามองไม่เห็นประโยชน์ แต่ในยุคที่เริ่มต้นประเพณีนั้นมีประโยชน์และมีเหตุผล ได้มีการเปลี่ยนแปลงประเพณีให้เหมาะสมกับกาลสมัยและสิ่งแวดล้อมปัจจุบัน บางอย่างก็ต้องมีการเปลี่ยนแปลงต่อไป ที่พูดถึงเรื่องประเพณีราษฎร์ประเพณีหลวงก็เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นว่า ประเพณีเกิดจากวิถีชีวิตในสังคมไทยที่คล้ายคลึงกัน มีหลักเดียวกัน แต่ผู้นำในสังคม ผู้มีอำนาจหรือผู้มีทรัพย์ อาจจะจัดงานได้ใหญ่โตกว่าคนสามัญ

๓.๖ ภาษาและวรรณคดี ภาษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสื่อสารระหว่างบุคคล ผู้ที่มีความสามารถในการใช้ภาษาก็ได้เปรียบในด้านความสามารถที่จะดึงดูดให้ผู้อื่นคิดคล้อยตาม ในประเทศไทยปัจจุบัน นอกจากเราจะมีภาษาไทยกลางในการสื่อสารเข้าใจกันทั้งประเทศแล้ว ก็ยังมีภาษาที่ใช้ในแต่ละภาค (แตกต่างกันโดยสำเนียงและศัพท์บางคำ) หรือกลุ่มชนที่ไม่ใช้ภาษาไทย (คนละภาษา) ความรู้ในภาษาต่าง ๆ เป็นสื่อให้เข้าใจผู้อื่นได้ ในสังคมปัจจุบันซึ่งเป็นสังคมสารสนเทศมีความจำเป็นมากขึ้นที่จะเรียนรู้และเข้าใจภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ ญี่ปุ่น จีน เกาหลี หรือภาษาของประเทศเพื่อนบ้าน เช่น เวียดนาม เขมร พม่า

ส่วนวรรณคดีนั้น คือหนังสือทั้งร้อยแก้วร้อยกรองที่แต่งดี เป็นแนวทางการเสนอความคิดและอารมณ์ของผู้ประพันธ์ บางเรื่องสามารถสะท้อนให้ทราบความเป็นอยู่ในยุคสมัยที่แต่งวรรณคดี เป็นหลักฐานในการศึกษาประวัติศาสตร์สังคมได้

๓.๗ ดนตรี นาฏศิลป์ และศิลปกรรม ดนตรีและนาฏศิลป์เป็นเครื่องประเทืองจิตใจให้สนุกสนานร่าเริง มีความสุขสงบ มีสมาธิ ดนตรีที่ใช้ในพิธีกรรมเป็นการเสริมความเชื่อในด้านศาสนาก่อให้เกิดศรัทธาปสาทะ ศิลปกรรมที่เป็นทัศนศิลป์ทำเพื่อประโยชน์ใช้สอยและประดิษฐ์ให้งามขึ้น จะทำได้มากน้อยมีรูปแบบอย่างไรขึ้นกับต้นทุนที่มีอยู่ หรือฐานะของผู้ที่จะใช้ศิลปกรรมนั้น ๆ

๓.๘ ศาสนาและความเชื่อ เป็นเรื่องของการอธิบายภาวะที่ไม่สามารถเข้าใจได้ เพื่อเป็นพลังก่อให้เกิดความมั่นใจ และเป็นการวางกฎระเบียบในสังคมส่วนหนึ่ง นอกจากกฎหมายบ้านเมือง

๓.๙ มิติใหม่ของการพัฒนาชุมชน เรื่องการพัฒนาชุมชนเป็นเป้าหมายที่สำคัญข้อหนึ่งมาตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๕ และเป้าหมายนี้ก็ยังเป็นจุดเน้นในแผนพัฒนาฯ ฉบับต่อ ๆ มา ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๘ ที่ใช้เป็นแนวทางการพัฒนาประเทศระหว่าง พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๔๔ นั้น ให้ความสำคัญกับการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง

ในทุก ๆ ด้าน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม มีคำขวัญว่า *"คนมีความสุข ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติ สิ่งแวดล้อมยั่งยืน"* แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๙ ที่จะเริ่มใน พ.ศ. ๒๕๔๕ ก็ยังเน้นเป้าหมายนี้ต่อเนื่องมา

๓.๑๐ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น : นครนายก ในประเทศหนึ่ง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศใหญ่ แต่ละท้องถิ่นจะมีความเป็นมา วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต ความเชื่อและศาสนาที่ต่างจากเมืองหลวง

นโยบายของเมืองหลวงหรือรัฐบาลกลางต่อท้องถิ่นแตกต่างกันออกไปในแต่ละประเทศและในแต่ละช่วงเวลา แต่ก่อนนี้ในประเทศไทยช่วงเผชิญจักรวรรดินิยมและกำลังสร้างรัฐชาติไทยในรัชกาลที่ ๕ เกรงว่าหากท้องถิ่นภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนแล้วจะคิดแบ่งแยกดินแดนเป็นอิสระ รัฐบาลกลางจึงพยายามให้ศึกษาวัฒนธรรมส่วนกลาง ส่งคนจากเมืองหลวงและท้องถิ่นอื่นเพื่อ "ละลาย" วัฒนธรรมท้องถิ่น

ปัจจุบันนี้กระแสความคิดเปลี่ยนแปลงไป เพราะสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงไปแล้ว รัฐชาติไทยที่เกิดขึ้นในรัชกาลที่ ๕ ได้พัฒนามาอย่างต่อเนื่องด้วยเสถียรภาพที่ดี รัฐบาลไทยจึงหันมาส่งเสริมให้มีการรับผิดชอบตนเองระดับท้องถิ่นด้วย มีการสนับสนุนองค์กรประชาชน ให้มีกิจกรรมพึ่งตนเองทางธุรกิจ ส่งเสริมวัฒนธรรม การค้นคว้าประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น พัฒนาหลักสูตรเพื่อปลูกฝังเยาวชนให้เห็นความสำคัญของท้องถิ่นที่พัฒนาเคียงคู่อย่างสอดคล้องกลมกลืนไปกับการพัฒนาประเทศ

ปัญหาการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของไทยคือ การขาดเอกสารข้อมูลหลักฐานระดับท้องถิ่น ปัจจุบันมีการอพยพย้ายถิ่น จึงขาดคนสืบทอดความรู้ด้านประวัติศาสตร์บอกเล่า

ในหลักสูตรรายวิชานี้ยกตัวอย่างการศึกษาประวัติศาสตร์นครนายก เป็นตัวอย่างการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

๓.๑๑ วัฒนธรรมไทยในกระแสโลกาภิวัตน์ ปัจจุบันประชาคมโลกดำเนินอยู่ในกระแสโลกาภิวัตน์ มีแบบอย่างและกระบวนการที่คล้ายคลึงกันทั่วโลก สังคมกลายเป็นสังคมสารสนเทศ มีพื้นฐานหลักอยู่ที่เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information technology) ที่พัฒนาไปอย่างรวดเร็วและหลากหลาย ผู้ที่มีความรู้หรือมีข้อสนเทศมากที่สุด ผู้นั้นได้เปรียบในการพิจารณาตัดสินใจได้รวดเร็วแม่นยำ สามารถเป็นผู้นำหรือกำหนดทิศทางของสังคมได้ ข้อมูลกลายเป็นสินค้ามีค่า มีการซื้อขายข้อมูลทุกด้านทุกสาขาวิชา ผ่านเครือข่ายเชื่อมโยงทางโทรคมนาคม

เช่น อินเทอร์เน็ต ในขณะเดียวกัน วิชาการสาขาอื่น ๆ ก็ก้าวหน้าและเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว เช่น ปิโตรเคมี พันธุวิศวกรรมศาสตร์ ในด้านการบริหาร มีการจัดการแบบใหม่ การจัดสำนักงานอัตโนมัติ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้กำลังเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนไทย วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทยจึงย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย หรือเปลี่ยนแปลงจุดประสงค์ เช่น ประเพณีอันดีงามที่เคยมีหน้าที่ช่วยจัดให้วิถีชีวิตราบรื่นและรวมจิตใจผู้คนนั้น มีหน้าที่ใหม่ผสานเข้ามาด้วย กล่าวคือ ให้นักท่องเที่ยวได้เพลิดเพลินและสร้างรายได้แก่คนในชาติ

วัฒนธรรมสากลที่หลั่งไหลเข้ามา เช่น เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย ดนตรีและการแสดงงานศิลปะต่าง ๆ มีส่วนทำให้คนไทยรุ่นใหม่สามารถเข้าใจประชาคมโลกมากขึ้น แต่ก็เป็นการเพิ่มการพึ่งพาต่างประเทศ ซึ่งสร้างปัญหาในช่วงวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ

การคลี่คลายทางวัฒนธรรมของประเทศหนึ่ง ๆ หรือชุมชนหนึ่ง ๆ ในกระแสโลกาภิวัตน์นั้นยังมีแง่มุมที่น่าสนใจ และศึกษาถกเถียงกันอยู่มาก เพื่อหาแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมเกื้อให้ประเทศได้ประโยชน์สูงสุด

๔. วิธีการศึกษา

ตั้งใจฟังคำบรรยาย อ่านเอกสารที่ได้รับแจก ศึกษาเพิ่มเติมด้วยตนเองเมื่อมีโอกาส และอาจจะสามารถซักถามหรือออกความเห็นได้เป็นครั้งคราว รวมทั้งลองฝึกหัดเชื่อมโยงเรื่องต่าง ๆ ที่เรียนมากับสภาพการณ์ในปัจจุบัน

วิชาไทยศึกษา (HI 2011)

ไทยศึกษา : จุดมุ่งหมาย และขอบเขตการศึกษา

พลเอกหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ
๔ กันยายน ๒๕๕๘

สังคมแต่ละสังคมย่อมพัฒนาต่างกันออกไปตามรากฐานหรือพื้นฐานความเป็นมาของตน รวมทั้งความสามารถในการปรับตัวต่อสถานการณ์ที่เกิดใหม่ สภาพภูมิรัฐศาสตร์ทำให้สังคมไทย เป็นสังคมเปิดที่รับวัฒนธรรมจากต่างประเทศเข้ามาตลอดเวลาอย่างต่อเนื่อง มีทั้งที่ผสมผสานได้กลมกลืนลงตัวดี และที่ก่อให้เกิดปัญหาตามมา เช่น อาหารจากต่างประเทศ (อาหารฝรั่ง) อาจมีปัญหาต่อสุขภาพคนไทย

การที่สังคมโลกปัจจุบันกำลังดำเนินไปในกระแสโลกาภิวัตน์ที่ทั้งโลกเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายเดียวกัน เป็นผลจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีหลากหลายด้าน ปัญหาต่าง ๆ ทวีความรุนแรงขึ้น เช่น ปัญหาความขัดแย้งทางวัฒนธรรมหลักของประเทศกับวัฒนธรรมย่อยในประเทศ ปัญหาทางวัฒนธรรมของต่างประเทศที่เราไม่คุ้นเคย ปัญหาเรื่องการออกกฎหมาย การตีความและบังคับใช้กฎหมาย เช่น ปัญหา cyber ปัญหาการก่อการร้ายสากลที่มาเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งภายในประเทศ เช่น เหตุการณ์วันที่ ๑๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ ความเปลี่ยนแปลงในเศรษฐกิจโลก เรื่องเหล่านี้ย่อมมีผลกระทบถึงประเทศไทยมากหรือน้อย แล้วแต่สภาพการณ์ของปัญหา และความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องที่ไทยมีต่อปัญหาเหล่านี้

วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิต ธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อของกลุ่มคนในช่วงใดช่วงหนึ่ง รวมเรื่องของความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศีลธรรม กฎหมาย ลักษณะนิสัยของคนที่เป็นสมาชิกของกลุ่มสังคม

วัฒนธรรมในสังคมเปลี่ยนแปลงพัฒนาขึ้นได้ กลุ่มคนจะรับเป็นวัฒนธรรมของกลุ่มคนนั้น ถ้ามีประโยชน์ เช่น เทคโนโลยีใหม่ เป็นต้น

เรื่องของวัฒนธรรมมีวิธีการศึกษาหลายแง่มุม การย้ายถิ่น ทำให้คนต่างวัฒนธรรมต้องมาพบกัน ทำให้เกิดความขัดแย้งกันได้ ถ้าเราเข้าใจลักษณะวัฒนธรรมของผู้อื่นอาจจะลดความขัดแย้งกันได้บ้าง

วิธีศึกษาวัฒนธรรมมีหลายอย่าง Geert Hofstede นักมานุษยวิทยาอาวุโสชาวฮอลแลนด์ เขาศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรมที่แตกต่างกันในแง่มุมต่าง ๆ

๑. ความแตกต่างกันด้านอำนาจ (Power Distance) การคบหากันเป็นทางการ หรือไม่เป็นทางการ มีชนชั้นมากไหม ยึดระบบอาวุโสแค่ไหน ความต่างระหว่างเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ความต่างระหว่างหญิงชาย เช่น ละครเรื่องผู้กองยอดรัก นายพลชราดูแล้วรับไม่ได้กับการที่พลทหารพูดจาหยอกล้อกับนายทหาร

๒. สังคมนั้นถือปัจเจกบุคคล (individualism) เป็นสำคัญ หรือถือกลุ่ม (collectivism) เป็นสำคัญ บางสังคมเคารพความเป็นส่วนตัว บางสังคมถือว่าการทำประโยชน์ต่อหมู่คณะสำคัญกว่า บางสังคมถือว่าคนในสังคมทำความผิดคนหนึ่ง คนอื่น ๆ ต้องรับผิดชอบด้วย เช่น ในชั้นเรียนใครที่ทำผิดแล้วไม่รับสารภาพ ทำให้ทุกคนในชั้นเรียนถูกลงโทษหมด

๓. หลีกเลี่ยงความไม่ชัดเจน (avoidance of uncertainty) เพียงใด สังคมนั้นชอบมีหลักเกณฑ์ กฎระเบียบ หรือว่าปล่อยให้เป็นไปตามธรรมชาติ กล้าเสี่ยง ครูกล้าให้นักเรียนออกความเห็น แล้วไปค้นคว้าร่วมกันเพราะครูก็อาจจะไม่รู้คำตอบ

๔. ค่านิยมแบบชาย (masculinity) และค่านิยมแบบหญิง (femininity) ต่างกันอย่างไร เช่นว่าชายเข้มแข็ง ทะเยอทะยานกว่าหญิง เป็นผู้นำ เป็นผู้ตาม

๕. ให้ความสำคัญต่ออนาคต (long term orientation) ให้ความสำคัญต่อปัจจุบัน (short term orientation)

๖. ชอบความสบาย (indulgence) มีวินัยและอดกลั้น (restraint)

การศึกษาวัฒนธรรมไม่ใช่เฉพาะศึกษาจากหนังสือ แต่สามารถศึกษาจากสื่อต่าง ๆ เช่น ภาพยนตร์ ซีดี ละคร ฟังเพลง รูปภาพ ภาพถ่าย ทรงผม แฟชั่น

เนื้อหาสาระของการบรรยาย

การศึกษาวิชาไทยศึกษาจะต้องศึกษาในมิติที่กว้างรอบด้าน ให้เห็นถึงความเป็นมา ความสืบเนื่อง ความเปลี่ยนแปลง และการปรับตัวของวัฒนธรรมทั้งในด้านรูปธรรมและนามธรรม รวมทั้งสามารถนำความรู้ที่ได้เรียนมานั้นไปใช้ในเชิงปฏิบัติได้ อาจสรุปข้อพิจารณาของเรื่องต่าง ๆ ในการบรรยายได้ดังนี้

๑. จุดมุ่งหมายและขอบเขตของวิชาไทยศึกษา

เป็นการสรุปให้นักเรียนเห็นภาพรวมของหัวข้อต่าง ๆ ที่นำมาบรรยายในวิชานี้ วิชาไทยศึกษานี้มีหัวข้อที่จะนำมาบรรยายได้อีกหลายเรื่อง แต่ว่ามีเวลาการศึกษาจำกัดจึงบรรยายได้ เพียงเท่านี้

ส่วนการตีความเรื่องไทยศึกษานั้น กล่าวอย่างสั้นก็คือ การศึกษาไทยหรือเรื่องเกี่ยวกับไทย ประเทศไทยหรือคนไทย มักจะนิยมศึกษาเรื่องวัฒนธรรมไทย ศิลปะไทย และตีความคำว่า “วัฒนธรรม” แต่ที่จริงแล้วจะศึกษาโดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ เช่น ลักษณะทางพันธุกรรมก็ได้

ประเทศทุกประเทศมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม คนที่อยู่ในประเทศเดียวกันอาจจะพูดกันคนละภาษา หรือมีภาษาแม่ (mother tongue) ต่างกัน นับถือศาสนาหรือมีความเชื่อที่ต่างกัน มีชุดแต่งกายประจำเผ่าพันธุ์ที่ต่างกัน นิยมกินอาหารต่างกัน ถ้าไม่สามารถอยู่กันได้อย่างผสมกลมกลืนก็ต้องรบราฆ่าฟัน ก่อความเดือดร้อน ความทุกข์ยากให้แก่ตนเองและผู้อื่น บางที่ถึงกับแบ่งแยกดินแดนเป็นสองประเทศหรือหลาย ๆ ประเทศ

ไทยศึกษาคืออะไร และความสำคัญที่มีต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ไทย

วิชาไทยศึกษา เป็นแนวทางที่มหาวิทยาลัยทั่วโลกที่มีการวิจัยนำผู้เชี่ยวชาญหลายสาขาวิชามาศึกษาประเทศหนึ่งหรือภูมิภาคหนึ่ง (multidisciplinary) หรือผสมผสานวิชาการต่าง ๆ (interdisciplinary) สำหรับไทศึกษา หรือไทยศึกษา จะศึกษาเรื่องไท-ไทยหลากหลายด้าน เช่น ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ มานุษยวิทยา ศาสนา รัฐศาสตร์การปกครองและการเมือง เศรษฐศาสตร์ ภาษาไทย วรรณคดีไทย ดนตรี และนาฏศิลป์ไทย บางกรณีรวมการวิจัยเกี่ยวกับเผ่าไทที่อยู่นอกประเทศไทยด้วย เช่น พวกไทใหญ่ ไทลื้อที่อยู่ในสิบสองปันนา หรือเผ่าอื่น ๆ ที่ไม่ใช่เผ่าไทยที่อยู่ในดินแดนประเทศไทย เช่น เผ่ามอญที่อยู่ในประเทศไทย วิธีการศึกษามีทั้งที่ศึกษาเฉพาะพื้นที่

และการเปรียบเทียบกับพื้นที่อื่นในต่างประเทศ บางทีไม่ได้ศึกษาแต่เฉพาะสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ แต่จะศึกษาแนววิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีด้วย

เข้าใจว่าหน่วยงานแรกที่ส่งเสริมสนับสนุนไทยศึกษาอย่างจริงจังคือ สยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์ ตั้งขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๔๗ สยามสมาคมมีห้องสมุดที่มีเอกสารและวัตถุที่เกี่ยวกับไทยศึกษา และออก**วารสารสยามสมาคม** ซึ่งมีเนื้อหาทางมนุษยศาสตร์ และยังมีส่วนที่ว่าด้วยพืชและสัตว์ในประเทศไทยด้วย

ในต่างประเทศมีสถาบันที่ศึกษาวิจัยเรื่องไทยศึกษา เช่น ที่สหรัฐอเมริกา มีมหาวิทยาลัยคอร์แนล ซึ่งตั้งศูนย์ไทยศึกษาก่อนที่อื่น ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการตั้งศูนย์คือ Prof. David K. Wyatt ผู้ล่วงลับไปแล้ว

ไทยศึกษาทำให้ผู้วิจัยและผู้เรียนเข้าใจความเป็นไทย วิถีชีวิต และวัฒนธรรมไทยด้านต่าง ๆ ทั้งด้านความเป็นมา การเปลี่ยนแปลง การรับวัฒนธรรมจากต่างประเทศ การปรับตัวให้เข้ากับยุคปัจจุบันและปัญหาที่เกิดจากการปรับตัว เมื่อมีความเข้าใจที่กระจ่างย่อมทำให้นำมาประยุกต์ใช้เชิงปฏิบัติในการงานต่าง ๆ ได้ รวมทั้งปรับตัวได้ดีขึ้นในกระแสความเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างรวดเร็วหลากหลายในปัจจุบัน ชาวต่างประเทศที่เรียนเป็นพวกที่ตั้งใจจะมาอยู่ ลงทุนหรือทำงานในประเทศไทย

ประวัติศาสตร์ หมายถึง การค้นหาความเป็นจริง ค้นหาความรู้ การเล่าความเป็นมา หรือภูมิหลังของสถานที่ เหตุการณ์ องค์กร บุคคล ฯลฯ การค้นหาข้อมูลทำได้ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ ยังแยกออกได้เป็นประวัติศาสตร์หัวข้อต่าง ๆ เช่น ประวัติศาสตร์การเมืองไทย ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจประเทศไทย

ไทยศึกษาจะเป็นข้อมูลที่ทำให้เราศึกษาประวัติศาสตร์ไทยได้ เมื่อรู้ว่าลักษณะของการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมไทยเป็นอย่างไร ก็จะสามารถค้นคว้าเรื่องความเป็นมาของไทย สิ่งที่ทำให้ไทยเป็นเช่นนี้ในปัจจุบัน และคาดเดาสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้

๒. ภาษาและวรรณคดีไทย : การสืบสานทางวัฒนธรรม

ภาษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสื่อสารระหว่างบุคคล ผู้ที่มีความสามารถในการใช้ภาษาจึงได้เปรียบในด้านความสามารถที่จะรับรู้ความรู้ต่าง ๆ รู้ความต้องการ ความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่น การชี้แจงความรู้ ความรู้สึกนึกคิดของตนให้ผู้อื่นเข้าใจและดึงดูดให้ผู้อื่นคิดคล้อยตามได้

ในประเทศไทยปัจจุบัน นอกจากเราจะมีภาษาไทยกลางในการสื่อสารเข้าใจกันทั้งประเทศแล้ว ก็ยังมีภาษาถิ่นที่ใช้ในแต่ละภาค (แตกต่างกันโดยสำเนียงและศัพท์บางคำ) หรือกลุ่มชนที่ไม่ใช้ภาษาไทย (คนละภาษา) มีทั้งกลุ่มภาษาที่มีอักษรของตนเองและไม่มีตัวอักษร ภาษาหนึ่งให้อิทธิพลต่ออีกภาษา เช่น บาลีสันสกฤต และภาษาอังกฤษ (คำว่าฟรี)

สังคมปัจจุบันซึ่งเป็นสังคมสารสนเทศ สังคมโลกาภิวัตน์ที่คนเราต้องติดต่อกับผู้อื่นมากขึ้น จึงจำเป็นมากขึ้นที่จะเรียนรู้และเข้าใจภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน ญี่ปุ่น จีน เกาหลี ฯลฯ หรือภาษาของประเทศเพื่อนบ้าน เช่น เวียดนาม ลาว เขมร พม่า มาเลย์ ฯลฯ ปลายปีนี้ประเทศของเราจะร่วมกับประเทศอื่น ๆ ในอาเซียน รวมกัน ๑๐ ประเทศ พัฒนาให้เป็นประชาคมอาเซียน จึงต้องพูดจาสื่อสารให้เข้าใจกัน ในเบื้องต้นนักวิชาการให้ความคิดว่า ควรใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษากลาง ซึ่งจะเหมาะสมแค่ไหนยังไม่ทราบ หรือใช้ภาษามาเลย์ซึ่งเป็นภาษาที่มีประเทศต่าง ๆ ใช้กันมาก

ส่วนวรรณคดีนั้น คือ หนังสือทั้งร้อยแก้วร้อยกรองที่แต่งดี เป็นแนวทางการเสนอความคิด และอารมณ์ของผู้ประพันธ์ สามารถโน้มน้าวจิตใจให้ผู้ฟังหรือผู้อ่านมีความรู้สึกตามได้ บางเรื่องสามารถสะท้อนให้ทราบความเป็นอยู่ในยุคสมัยที่แต่งวรรณคดี เป็นข้อมูลหลักฐานแหล่งหนึ่งในการศึกษาประวัติศาสตร์สังคมได้

ภาษาและวรรณคดีไทยเป็นเครื่องมือบันทึกวัฒนธรรมของชาติซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในอารยธรรมของมนุษยชาติด้วย

๓. ประวัติศาสตร์ไทยในมุมมองตะวันตก

เราต้องยอมรับว่าชาวตะวันตกมีนิสัยชอบจดบันทึกมากกว่าคนไทย ฉะนั้นในสมัยที่มีชาวตะวันตกเข้ามา เราได้ข้อมูลส่วนหนึ่งจากชาวตะวันตก ชาติตะวันออกที่จดในลักษณะนี้ก็มี เช่น จีน เปอร์เซีย (สุไลมาน) การจดของชาวตะวันตกน่าสนใจเพราะบางเรื่องที่คนไทยเห็นเป็นของธรรมดา ๆ ไม่ต้องจดก็ได้ ชาวตะวันตกเห็นเป็นของแปลก หรือบางเรื่องเป็นประเพณีของไทยที่ชาวตะวันตกไม่เข้าใจอาจจะจดผิดได้ ในสมัยหลังมีชาวตะวันตกที่มาสนใจประวัติศาสตร์ไทยใช้ทั้งเอกสารไทย และเอกสารตะวันตก ถึงชาวตะวันตกจะมีความรู้ภาษาไทย แต่ก็ไม่ทราบภาษาไทยที่เป็นสำนวนประชดประชันอาจทำให้ตีความผิดได้ อย่างไรก็ตาม การศึกษาเรื่องประเทศไทยหรือประวัติศาสตร์ไทยในมุมมองตะวันตกก็น่าสนใจเพราะทำให้เราเข้าใจว่าคนอื่นมองเราอย่างไร ถ้าว่าไม่ดี และเป็นเรื่องจริงจะได้อาศัยเป็นข้อมูลปรับปรุงตัวได้

๔. ภูมิศาสตร์ในชีวิตไทย : รายงาน

ขอให้นักเรียนแต่ละกลุ่มเลือกบทความในหนังสือที่แจกมาเสนอรายงาน จะเอาข้อมูลในบทความก็ได้ ค้นคว้าเพิ่มเติมก็ได้

โอลิมปิกภูมิศาสตร์

โอลิมปิกวิชาการ (International Science Olympiads) เป็นการแข่งขันประจำปีในวิทยาการสาขาต่าง ๆ ส่วนใหญ่เป็นด้านวิทยาศาสตร์ ประเทศต่าง ๆ ผลัดกันเป็นเจ้าภาพ ไทยเคยเป็นเจ้าภาพเกือบทุกประเภท ผู้จัดคือ มูลนิธิส่งเสริมโอลิมปิกวิชาการและพัฒนามาตรฐานวิทยาศาสตร์ศึกษา

สำหรับโอลิมปิกภูมิศาสตร์ ผู้เข้าแข่งอายุประมาณ ๑๖ – ๑๙ ปี การแข่งขันมี ๓ ส่วน คือ ทดสอบข้อเขียน ทดสอบมัลติมีเดีย เช่น ใช้คอมพิวเตอร์วิเคราะห์หรือคำนวณ ทดสอบภาคสนาม ข้อสอบมีหลายหัวข้อ เช่น เรื่องพื้นที่ เขตแดน เรื่องเมือง ชานเมือง นักท่องเที่ยว ผู้ก่อการร้าย ผู้ลี้ภัย การค้าอาหาร เสื้อผ้า ยา ข้อมูลดิจิทัล การเพิ่มประชากร เอลนิโญ สึนามิ และแผ่นดินไหว ฯลฯ แต่ก่อนจัดทุก ๒ ปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๕ เปลี่ยนเป็นจัดทุกปี ไทยเราเข้าร่วมในครั้งที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๕๘) ที่เมือง Tver ในรัสเซียเป็นครั้งแรก มีผู้แทนไทยไป ๔ คน ได้เหรียญเงิน ๑ คน และเหรียญทองแดง ๓ คน

๕. พัฒนาการทางการเมืองการปกครองไทย

มนุษย์ไม่สามารถอยู่คนเดียวได้ ต้องอยู่เป็นกลุ่ม เพื่อช่วยกันป้องกันอันตรายต่าง ๆ ที่จะเกิดมีขึ้น และร่วมมือช่วยกันพัฒนาให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองร่วมกัน การที่ผู้คนจำนวนมากจะอยู่ร่วมกันได้ ก็ต้องมีกฎระเบียบแบบแผนการปกครอง เพื่อรักษาผลประโยชน์ร่วมกัน ต้องมีการกำหนดชัดว่า ใครจะเป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ตัดสินข้อพิพาทที่เกิดขึ้นจากผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกัน จะใช้ตัวบทกฎหมายอย่างไรเป็นแนวทางการตัดสินเมื่อมีความคิดที่แตกต่างกัน

อนึ่ง ลักษณะทางการเมืองการปกครองที่เหมาะสมกับแต่ละสังคมในแต่ละยุคสมัยนั้นอาจแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของบุคคลในสังคมนั้น เช่น ฐานะทางสังคม เศรษฐกิจ และการศึกษาเรื่องของสถาบันทางการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ หลักกฎหมาย

จะสังเกตได้ว่า ประเทศไทยมีลักษณะเหมือนกับประเทศต่าง ๆ ในโลกคือ มีผู้คิดเห็น หรือตีความตัวบทกฎหมายแตกต่างกัน จนในบางครั้งกลไกของรัฐไม่สามารถขับเคลื่อนไปได้ ในลักษณะเดิม จะมีทางออกอย่างไร

กฎหมายใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นมีอิทธิพลให้การเมืองพัฒนาเปลี่ยนรูปแบบไป บางครั้งการเปลี่ยนแปลงไม่ได้เกิดจากกฎหมาย แต่เกิดจากการปฏิวัติ หรือจลาจล การเปลี่ยนแปลงย่อมกระทบชีวิตของคนในประเทศไม่มากก็น้อย

ในสมัยก่อน ๆ การเมืองการปกครองจะเป็นอย่างไร มักจะขึ้นอยู่กับบุคคลชั้นผู้นำ แต่ในปัจจุบันนี้ประชาชนทุกคน แม้แต่คนต่างชาติจะมามีส่วนร่วมทางการเมืองซึ่งเป็นปรากฏการณ์ใหม่ที่น่าสนใจ นักวิชาการรัฐศาสตร์ หรือทฤษฎีการปกครองจึงสนใจศึกษาในเรื่องนี้

๖. เศรษฐกิจไทย : พัฒนาการจากยุคเริ่มแรกสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

เศรษฐกิจเป็นระบบที่เกี่ยวข้องกับความต้องการทางวัตถุของบุคคล หรือว่าเกี่ยวกับการผลิตและการจำหน่ายสิ่งที่เป็นความต้องการของสังคม ปัจจุบัน ระบบเศรษฐกิจไทยมีความซับซ้อนขึ้นและเติบโตขึ้นมาก การพัฒนาโดยขาดการวางแผนที่ดี หรือความไม่ซื่อสัตย์สุจริต ความละโมบ ย่อมก่อให้เกิดความเสียหาย เช่น ก่อให้เกิดสภาพเศรษฐกิจฟองสบู่ และฟองสบู่แตกเดือดร้อนกันไปทั่ว ในขณะเดียวกันการกระจายรายได้ที่ไม่ทั่วถึง ทำให้มีความเหลื่อมล้ำกันมากในสังคม

เศรษฐกิจเป็นต้นเหตุของปัญหาในสังคมหลายประการที่ผู้บริหารและสมาชิกของสังคมต้องช่วยกันแก้ไขต่อไป ในประเทศเดียวกันอาจจะมีเศรษฐกิจหลายระบบ เช่น มีนักธุรกิจไทยไปลงทุนในต่างประเทศ และนักธุรกิจต่างชาติมาลงทุนในประเทศไทย มีการตั้งบรรษัทข้ามชาติ ภาวะเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในโลกมาเกี่ยวข้องกับไทย แม้แต่เรื่องปากท้อง เช่น ภาวะขาดแคลนอาหารทั่วโลก ทำให้เครื่องอุปโภคบริโภคของไทยแพงขึ้นอย่างที่ดูเหมือนว่าไร้เหตุผล แต่บางส่วนของสังคมก็ยังมีเศรษฐกิจแบบยังชีพ ค้าขายแลกของกันอยู่ตามระบบที่ฝรั่งเรียกว่า barter

ในปัจจุบันมีการอภิปรายพิจารณากันถึงแนวคิดและแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจที่จะไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable development) เพื่อประโยชน์สุขของผู้คนทุก ๆ กลุ่มในสังคมไทยโดยรวม แนวทางการพัฒนามีอยู่หลายแนวที่ต่างกันในรายละเอียด แต่จุดเน้นหลัก และแนวคิดเหมือนกัน มีการทดลองดำเนินการในหลายหมู่บ้านหลายจังหวัด แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่เป็นแนวทางหนึ่งที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

เวลานี้ทุกคนจะพูดกันเรื่องประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community) ซึ่งเป็นเสาหลักหนึ่งในสามของประชาคมอาเซียนที่จะเกิดขึ้นปลายปีนี้ จะเน้นในการรวมตลาดเพื่อแข่งขันกับประเทศหรือกลุ่มอื่นนอกภูมิภาคได้ คือ จะให้สินค้า บริการ การลงทุน ทุนและแรงงานชำนาญงาน (skilled Labor) และแรงงานไร้ฝีมือ เคลื่อนไหวไปได้ในประชาคมโดยไม่มีการกั้น เช่น ใช้ภาษีกั้น หรือที่เรียกว่า ตั้งกำแพงภาษี การรวมเช่นนี้จะเป็นทั้งโอกาสและวิกฤตการณ์สำหรับประเทศไทย ประเทศในประชาคมอาเซียนจะต้องช่วยเหลือกัน พยายามสร้างโอกาสที่เท่าเทียมกันให้แก่ประชากรทุกประเทศ

การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจในต่างประเทศ หรือเศรษฐกิจของโลกมีผลกระทบต่อไทยมากเข้าทุกที เป็นผลจากการให้สินเชื่อการค้ากับต่างประเทศ ฉะนั้นการติดตามข่าวคราวเหตุการณ์ต่างประเทศจึงเป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำประเทศจะต้องดำเนินนโยบายที่ดีที่เป็นประโยชน์และยุติธรรมต่อประชาชนในประเทศ

ยกตัวอย่างเช่น เหตุการณ์เรื่องหนี้สินของประเทศกรีซซึ่งเป็นส่วนของสหภาพยุโรป ทำให้ประเทศสมาชิกสหภาพยุโรปลำบากกันทั่วถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่ใช้เงินสกุลยูโร (อยู่ใน Eurozone)

หุ้นในประเทศจีนตก ทำให้ผู้ประกอบการการท่องเที่ยวและการโรงแรมในประเทศไทยกังวลว่าคนจีนซึ่งนิยมมาเที่ยวเมืองไทย จะมีเงินเที่ยวหรือไม่ในปีหน้า

๗. ความเชื่อและศาสนา : ความหลากหลาย

ทุกคนมีความเชื่อและมักจะประพฤติปฏิบัติตามความเชื่อที่ตนยึดถือ ต่อมาเมื่อคนในสังคมเชื่อสิ่งเดียวกัน มีความคิดอย่างเดียวกัน ความเชื่อนั้นก็กลายเป็นสถาบันศาสนา เมื่อบุคคลในสังคมเดินทางติดต่อกันหรือย้ายถิ่นฐาน ก็เกิดการเผยแพร่ความเชื่อ ความคิด และศาสนาไปกว้างไกลขึ้น ศาสนาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตมนุษย์ทั้งในบ้านเรือนและชุมชนมากน้อยไม่เท่ากัน แล้วแต่ศาสนา สถานที่ และช่วงเวลา เป็นพลังที่ก่อให้เกิดความมั่นใจ เป็นกฎระเบียบในสังคมอันเป็นพื้นฐานของการสร้างกฎหมาย บ้านเมือง ก่อให้เกิดวรรณคดี และศิลปะแขนงต่าง ๆ

ในประเทศไทยมีผู้นับถือศาสนาหลายศาสนา ศาสนิกชนในประเทศไทยย่อมมีแนวคิดแนวปฏิบัติแตกต่างจากศาสนิกชนของศาสนาเดียวกันในที่อื่น ๆ บ้าง แม้ในประเทศไทยด้วยกัน คนนับถือศาสนาเดียวกันอาจมีความเชื่อและแนวปฏิบัติพิธีกรรมต่างกัน เพราะแต่ละศาสนามักมีหลายนิกาย บางครั้งผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิม เรื่องผีสางเทวดาในท้องถิ่น การที่ประชาชน

เชื่อต่างกัน บางครั้งถึงกับอ้างศาสนาทำร้ายผู้อื่น นำไปสู่ความขัดแย้งที่ต้องระมัดระวัง บางพวกถึงกับอ้างศาสนาทำร้ายฆ่าฟันผู้อื่น นอกจากนั้นยังมีผู้ที่ใช้ความเชื่อในศาสนาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์หลอกลวงผู้อื่น ทำสิ่งที่ผิดกฎหมายเพื่อประโยชน์ส่วนตน ซึ่งเป็นสิ่งที่อันตรายอย่างยิ่ง

ศาสนาอาจแบ่งได้เป็นศาสนาที่มาจากโลกตะวันออก คือ ฮินดู พุทธศาสนา และซิกข์ จากอินเดีย และศาสนาจากโลกตะวันออกกลางและตะวันตก ได้แก่ คริสต์ศาสนา ยิว และศาสนาอิสลาม

๘. วัฒนธรรมไทย : จากวิถีชีวิตเกษตรสู่เครื่องเกาะเกี่ยวสังคมในกระแสโลกาภิวัตน์

ประเทศไทยแต่ไหนแต่ไรมาชาวบ้านทำการเกษตรเพื่อกินเอง มีอะไรเหลือก็แลกเปลี่ยนกับเพื่อนบ้าน ของบางอย่างก็มาขายในเมืองเพื่อได้เงินซื้อของที่ต้องการ บางที่แปรรูปเพื่อเก็บไว้ได้นาน ๆ แต่เมื่อชาวตะวันตกเข้ามาส่งเสริมการเพาะปลูก สินค้าที่เขาต้องการเป็นไร่ขนาดใหญ่ (plantation) เพื่อรวบรวมพืชที่ต้องการ เศรษฐกิจพอเพียงตามวิถีดั้งเดิมก็หายไป ไม่มีพืชสัตว์ที่ใช้กินตามปกติ การปลูกพืชเชิงเดี่ยว (monocrop) ก่อปัญหามากมาย เช่น ไม่ประหยัดน้ำ ทำให้ดินจืด ยุคสมัยหลังมีสิ่งของต่าง ๆ จากนอกประเทศเข้ามาหลายอย่างกลายเป็นของจำเป็นในชีวิต ถือว่าเราเข้าสู่การเมือง เศรษฐกิจ สังคมตามกระแสโลกาภิวัตน์ การค้า กลไกของราคาขึ้นกับระบบตลาดโลก เมื่อต้องนำเข้ามาก ก็ต้องส่งออกมาก ส่งได้หรือไม่ได้ แค่ไหนก็ยังขึ้นกับค่าเงินบาทอีกด้วย เราต้องคิดผลิตสินค้าทดแทนการนำเข้า ซึ่งเป็นสินค้าอุตสาหกรรม ระบบเช่นนี้ทำให้เกษตรกรรมและวิถีชีวิตเกษตรกรซึ่งเต็มไปด้วยวัฒนธรรมอันดีงามของไทยหายไปมาก บางอย่างก็เหลือแต่ที่ทำเพื่อให้นักท่องเที่ยวมาชม เป็นการหารายได้อีกแบบ แต่ก่อนนี้ผู้ใช้น้ำจะรองน้ำฝนไว้ใช้ หรือตักน้ำมากวนสารส้ม กรองและต้ม ปัจจุบันต้องใช้น้ำประปา ต้องแบ่งน้ำดิบจากชาวบ้านที่จะใช้เพาะปลูก เกษตรกรที่ยังเหลืออยู่ก็ต้องหนีไปรับจ้างด้านการก่อสร้างและภาคอุตสาหกรรม ซึ่งต้องพึ่งสังคมภายนอกมากขึ้น

๙. ศิลปกรรม : ภาพสะท้อนชีวิตวิถีไทย (จะกล่าวถึงทัศนศิลป์ (visual arts) เป็นหลัก)

ศิลปกรรมไทยมีหลายประเภท เช่น ศิลปะที่เกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของประชาชน ได้แก่ เครื่องใช้ต่าง ๆ บ้านเรือน เสื้อผ้า และอาหาร ส่วนศิลปะที่เกี่ยวเนื่องกับการปกครอง ได้แก่ พระราชวัง สถานที่ราชการ เครื่องใช้ เสื้อผ้า อาหาร ที่แสดงขั้นลำดับขั้นยศบรรดาศักดิ์ของผู้ใช้สอย ศิลปะอันเนื่องด้วยศาสนา ได้แก่ ศาสนสถาน เครื่องใช้ในศาสนพิธี เครื่องประกอบสมณศักดิ์

ของนักบวช ของใช้เหล่านี้เรียกว่า เป็นศิลปะ เพราะไม่เพียงแต่ใช้ได้เป็นประโยชน์พอเหมาะพอดีเท่านั้น ยังประดิษฐ์อย่างสวยงามประณีต เป็นอาหารตาอาหารใจของผู้ใช้ และผู้ที่ได้เห็น เช่น งอบเป็นศิลปะและเทคโนโลยี ในงานเอ็กซโปที่มิลานปีนี้ ศาลาไทยทำเป็นรูปทรงงอบ

ศิลปะวิวัฒนาการไปตามสภาพสังคม ความเป็นอยู่ของผู้สร้างศิลปะ เช่นปัจจุบันนี้คนไทยมีความเป็นอยู่แบบสากล จึงรับเทคนิคและความนิยมทางศิลปะแบบตะวันตก แต่ก็ยังคงมีแนวทางแบบไทยเป็นพื้นฐาน

๑๐. ทัศนศึกษาโครงการส่วนพระองค์และพระบรมมหาราชวัง

พระบรมมหาราชวังเคยเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ ขณะนี้ยังใช้เป็นที่ประกอบพระราชพิธี เป็นที่ตั้งของหน่วยราชการ เป็นที่ตั้งของโรงเรียน พิพิธภัณฑ์ เป็นสถานที่เรียนรู้ในด้านประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม ตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน

โครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดาเป็นสถานที่ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทดลองความรู้ต่าง ๆ ด้านการเกษตร และอุตสาหกรรมการเกษตร เช่น การปลูกข้าว การเลี้ยงโคนม การปลูกต้นยางนา การทำผลิตผลจากนม น้ำผลไม้ พลังงานจากพืช ฯลฯ การทำกิจกรรม เหล่านี้ต้องทำให้มีประสิทธิภาพ และไม่ก่อให้เกิดมลภาวะ เมื่อทำได้ดีแล้ว ได้นำความรู้ไปส่งเสริมให้เกษตรกรต่อไป หรือให้เกษตรกรและบุคคลทั่วไปดูงานเพื่อให้ได้ความรู้ความคิดไปปฏิบัติ หรือได้ทราบไว้ว่าประเทศไทยมีสิ่งเหล่านี้

๑๑. นาฏศิลป์และดนตรีไทย

เป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่จะชอบเสียงที่เป็นจังหวะ และมีระเบียบเสียงสูงต่ำเป็นระบบ จึงเกิดการขับร้องและการบรรเลงดนตรี เครื่องดนตรีไทยถือว่าเป็นศิลปหัตถกรรมที่ประณีตงดงาม มีครบครันทั้งเครื่องดีด เครื่องสี เครื่องตี และเครื่องเป่า ทั้งการแสดงเดี่ยว และการรวมวงแบบต่าง ๆ ดนตรีได้อวดทั้งฝีมือและสติปัญญา เป็นประโยชน์ในการสร้างความสนุกสนานครึกครื้น เช่น ปี่กลองประกอบการต่อยมวยไทย การตีกระบี่กระบอง ดนตรีสร้างความสามัคคีในสังคม ถ้าได้ร่วมวงเล่นดนตรีด้วยกันก็จะเป็นเพื่อนกัน ดนตรีประกอบในพิธีต่าง ๆ เป็นการสร้างบรรยากาศที่เคร่งขรึม จริงจัง และศักดิ์สิทธิ์ ก่อเกิดสมาธิ เป็นเครื่องเจริญศรัทธาปสาทะในศาสนา

นาฏศิลป์เกิดจากภาษาท่าทางที่คนเราแสดงออกแล้วมาประดิษฐ์ให้ประณีต เป็นจังหวะจะโคน น่าดูน่าชม แสดงประกอบดนตรีและการขับร้อง มีทั้งการฟ้อนรำแสดงท่าโดยไม่มีเรื่องราวประกอบ และการแสดงเป็นเรื่องละคร

ดนตรีและนาฏศิลป์ไทยแบ่งได้เป็น ดนตรี นาฏศิลป์พื้นบ้าน ที่ฝึกสอนต่อกันมาตามท้องถิ่นต่าง ๆ และดนตรี นาฏศิลป์ประจำชาติ ซึ่งเป็นศิลปะที่ขัดเกลาจนเป็นที่พอใจของผู้ปกครอง และเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปทั้งประเทศ เปรียบได้กับดนตรีและนาฏศิลป์คลาสสิกของตะวันตก

๑๒. ประสบการณ์ในการทำสงครามต่อสู้กับความยากจน

เรื่องการพัฒนาชุมชน เป็นเป้าหมายที่สำคัญประการหนึ่งมาตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๕ และเป้าหมายนี้ก็ยังเป็นจุดเน้นในแผนพัฒนาฯ ฉบับต่อ ๆ มา ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๘ ที่ใช้เป็นแนวทางการพัฒนาประเทศ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๔๔ นั้น ให้ความสำคัญกับการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม มีคำขวัญว่า *“คนมีความสุข ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติ สิ่งแวดล้อมยั่งยืน”* แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๙ ซึ่งดำเนินการระหว่าง พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๙ ก็ยังเน้นเป้าหมายนี้ต่อเนื่องมา แผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ผู้ร่างอาศัยแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง ไปเป็นปรัชญานำในแนวทางการพัฒนา ส่วนแผนพัฒนาฉบับที่ ๑๐ ดำเนินการระหว่าง พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔

ปัจจุบันการพัฒนาประเทศอยู่ในแผนพัฒนาฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙) ซึ่งมียุทธศาสตร์ในการพัฒนาที่มุ่งหมายให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ที่ว่า *“ประเทศมีความมั่นคง เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันจากวิกฤตการณ์”* (อ่านเอกสารประกอบ)

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในส่วนที่กล่าวถึงเศรษฐกิจว่า เศรษฐกิจไทยมีหลายรูปแบบในประเทศไทยมีทั้งคนจนและคนรวย คนจนมักประสบปัญหาความทุกข์ยากต่าง ๆ ทั้งด้านความเป็นอยู่ที่ขาดปัจจัยสี่ ความรู้สึกไม่เท่าเทียมกับผู้อื่น ขาดโอกาสการพัฒนาตนให้ก้าวหน้าขึ้น ผู้ที่มีโอกาสช่วยเหลือเพื่อนร่วมชาติ หรือเพื่อนมนุษย์ก็ควรจะกระทำเพื่อสังคมที่เข้มแข็งและเป็นสุข

เมื่อหลายสิบปีมาแล้ว ในระหว่างสงครามเย็น นักข่าวต่างประเทศได้กราบบังคมทูลถามพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า การที่เสด็จพระราชดำเนินทรงงานในถิ่นทุรกันดารเป็นการทำสงครามต่อต้านภัยคอมมิวนิสต์ใช่หรือไม่ ทรงตอบว่าไม่ใช่ เป็นการทำสงครามต่อสู้ความยากจน พระราชดำรัสนี้เป็นที่มาของหัวข้อบรรยาย

การต่อสู้ความยากจนไม่ใช่เรื่องง่าย ต้องปรับปรุงสภาพชีวิตของประชาชนทุกด้านอย่างครบวงจร หมายถึงทุกด้าน ไม่ใช่แจกเป็ด-ไก่ ข้าว ต้องสร้างโรงสี ดูแลเรื่องตลาด ให้การศึกษา ดูแลสุขภาพอนามัย และดูแลความปลอดภัยในชีวิต และด้านจิตใจด้วย

มาถึงปัจจุบันนี้ประเทศชาติก็ยังไม่ได้เจริญก้าวหน้าดีอย่างที่เรามุ่งหวัง ยังมีบางแห่งที่ประชาชนไม่สามารถประกอบอาชีพได้อย่างมั่นคงเนื่องจากการขาดปัจจัยการผลิต ขาดความรู้ เกิดภัยธรรมชาติ และภัยที่มนุษย์สร้างขึ้น จึงมีความยากจนอยู่ทั่วไป หน้าที่หนึ่งของทหารและคนอื่น ๆ ที่มีความรู้ความสามารถ คิดทำสงครามต่อสู้ความยากจนเพื่อให้ประชาชนมีพออยู่พอกิน จะทำให้เกิดความสงบร่มเย็นกันทั่วหน้า

การต่อสู้ความยากจนไม่ได้มีตำรับตำราให้ศึกษา นอกจากการศึกษาจากประสบการณ์ในด้านนี้ทั้งประสบการณ์ของผู้ที่เคยยากจนและสร้างชีวิตของตนขึ้นมา หรือผู้ที่อาจจะไม่ยากจนนัก แต่ได้มีประสบการณ์ช่วยเหลือผู้อื่นให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น ที่เรียกกันว่านักพัฒนา จะเป็นข้าราชการหรือเอกชนก็ได้ อาจจะศึกษาด้วยการติดตามบุคคลเหล่านี้ ดูพวกเขาทำงาน หรือช่วยเขาทำงาน แล้วเอาไปปฏิบัติเองโดยใช้สามัญสำนึกปรับปรุงให้เหมาะกับสถานการณ์

๑๓. ไทยศึกษากับความมั่นคง

ความมั่นคง คือ สภาพที่ได้รับการปกป้องไม่ให้ประสบอันตรายหรือความสูญเสีย ในสังคมไทย เดิมถือกันว่า ผู้ที่มีหน้าที่หลักในการรักษาความมั่นคง คือ เจ้าหน้าที่ทหาร แต่ที่จริงแล้ว บุคคลอื่น ๆ ทั้งที่เป็นฝ่ายราชการและเอกชนย่อมมีหน้าที่รักษาความมั่นคงด้วย ในอดีตเมื่อมีศึกสงคราม พลเรือนก็มีหน้าที่ต่อสู้ผู้รุกรานเช่นเดียวกับทหาร ขณะนี้นอกจากความมั่นคงที่เป็นเรื่องปัญหาทางการทหารและการเมืองแล้ว ยังมีปัญหาเกี่ยวกับความมั่นคงของมนุษย์อันเกี่ยวกับปัญหาความปลอดภัยและปากท้องของประชาชนแต่ละบุคคลด้วย มีกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ รวมทั้งหน่วยงานอื่นที่มีหน้าที่ดูแลสวัสดิภาพของประชาชน บำบัดทุกข์บำรุงสุขของประชาชนด้วย ทหารก็เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่อย่างนี้เช่นเดียวกัน

๑๔. สรุป

เรื่องไทยศึกษาในปัจจุบัน มิใช่เรื่องในกลุ่มคนเผ่าไทย หรือเรื่องที่เกิดขึ้นในขอบเขตประเทศไทยเท่านั้น เป็นการรับวัฒนธรรมจากโลกภายนอก และยังเผยแพร่วัฒนธรรมวิถีไทย ออกไปต่างประเทศด้วย มีคณะออกไปเผยแพร่วัฒนธรรม สอนภาษาไทย แสดงสินค้า ภาพยนตร์ไทย ร้านอาหารไทย วัดไทย ปฏิทินและ ส.ค.ส. ฉะนั้นจึงควรศึกษาดูว่าวัฒนธรรมภายนอกอย่างไรที่ควรจะรับเข้ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมไทย และวัฒนธรรมไทยอย่างไรที่ควรเผยแพร่ให้โลกรู้ เพื่อความเจริญก้าวหน้าของไทยต่อไป